

Український пантеон

Незламність у битвах зі злом: заповіт Сковороди українцям і людству

с. 8

Під проводом МАН

Шкільні традиції сучасності

с. 16

Науковий дискурс

Рашизм: витоки насилля

с. 20

Привітання Президента України

Володимира Зеленського з Різдом Христовим 24 грудня 2023 року

Дорогий народі!

Мільйони українців сьогодні чекають на появу у вечірньому небі першої зорі, що сповіщає про настання Різдва Христового. Свята, яке має багато відтінків. Велике церковне свято. Важливе народне свято. Родинне свято. Різдво, яке завжди люблять діти і чекають дорослі. Різдво, яке наповнює серця світлом. Різдво, яке завжди дарує надію.

Уже другий рік, як ми дізналися ще одну його форму, ще один його вимір. Це Різдво в часи повномасштабної війни. Різдво, яке має інший настрій, контекст, інший присмак.

Аби повернулись усі батьки, чоловіки, брати, дідусі. Матері, дружини, сестри. Повернулись переможцями. Усі, хто сьогодні зустрічає Святий вечір в окопах зі зброєю в руках, зустрічаючи воєну. Усі наші воїни світла. Янголи-охоронці України, які доводять нам щодня: добро перемаже, світло перемаже, треба мати стійкий дух, стійку віру. Ті, хто доводить: дива існують. Але ми маємо творити їх самі, здобувати їх власноруч, робити неможливе можливим.

Щодня ми молимося за кожного з них. Молимося за завершення війни. Молимося за перемогу. Робитимемо це й сьогодні. Де б

не були. Де б не зустрічали Різдво Христове. Сьогодні всі українці – разом. Усі ми зустрічаємо Різдво разом. В одну дату, як одна велика родина, як одна нація, як одна, єдина країна. І сьогодні як ніколи сильною буде наша спільна молитва. Народна молитва. Сьогодні вона об'єднає мільйони голосів – як ніколи багато до цього. І лунатиме сьогодні, без часової різниці у два тижні. І лунатиме разом із Європою та світом.

Час напередодні Різдва – час найдовших ночей у році. Але вже завтра день починає зростати, світло починає перемагати. Світло стає сильнішим. І крок за кроком, день за днем темрява програє.

І зрештою темрява програє. Зло програє. Це наша спільна мета, спільна наша мрія, і саме за це сьогодні – наша спільна молитва. За нашу свободу. За нашу перемогу.

За нашу Україну. За день, коли всі ми зможемо зібратися вдома в мирний рік мирного Різдва. І скажемо одне одному: «Христос народився!»

Дорогі українці! Я вітаю всіх вас із Різдом Христовим! Нехай у ваших душах панує світло віри, серця наповнить світло надії, а домівки – любов і достаток.

Як казали й співали наші предки колись: «Щоб уродилось небо і земля. Небо зорями, земля квітами. Дай Бог!»

І як скажемо ми сьогодні: «Щоб уродилась наша Україна. Перемогою й миром. Дай Бог!»

Зі святом, дорогий український народі!

Христос рождається!

Славімо Його!

Скорочено
за president.gov.ua

В Україні відкрито Офіс «Горизонт Європа»

20 грудня в Україні відкрито Офіс «Горизонт Європа». Це сприятиме реалізації нових наукових й інноваційних проєктів та інтеграції України до ЄС і європейського

дослідницького простору. Створення Офісу в Україні ще в серпні підтримано українським Урядом.

Продовження на с. 3.

Про виконання у 2023 році Програми спільної діяльності НАН України та НАПН України

21 грудня на засіданні Президії НАПН України заслухано й обговорено питання «Про виконання у 2023 р. Програми спільної діяльності НАН України та НАПН України на 2023-2025 роки».

З інформацією виступили перший віце-президент, в.о. головного ученого секретаря НАПН України **Володимир Луговий** та віце-президент Національної академії наук України **Сергій Пирожков** про результати виконання у 2023 р. Програми спільної діяльності Національної академії наук України та Національної академії педагогічних наук України на 2023-2025 роки. Реалізація Програми у 2023 р. здійснювалася з урахуванням актуальних проблем воєнного часу, повоєнного інноваційного відновлення країни, її інтеграції в Євросоюз, спрямовувалася на збереження, посилення результативності та розвиток освітньо-наукового

потенціалу країни. Програмою передбачено виконання 79 заходів, серед яких: взаємодія дослідницьких інфраструктур, проведення комплексних міждисциплінарних досліджень у рамках проекту Плану відновлення України, спільна участь у науково-експертній діяльності, підготовці законодавчих ініціатив у сфері науки та освіти, участь у редколегіях наукових періодичних видань, підготовка наукових і навчальних видань, проведення тематичних науково-комунікаційних та

виставкових заходів з питань розвитку освіти і науки, зокрема у рамках Всеукраїнського фестивалю науки та ін.

Президія НАПН України схвалила результати виконання Програми.

Академікам-секретарям відділень, керівникам наукових установ НАПН України рекомендовано й надалі забезпечувати своєчасне та якісне виконання у 2024 р. Програми спільної діяльності НАН України та НАПН України на 2023-2025 роки.

Продовжити систематичне висвітлення результатів співпраці НАПН України і НАН України в електронному науковому періодичному виданні відкритого доступу «Вісник Національної академії педагогічних наук України».

Сергій ДМИТРЕНКО,
старший науковий
співробітник сектору НІОП
Президії НАПН України

Спільне засідання Комітету педагогічних наук Польської академії наук і українських учених

29-30 листопада тривала робоча поїздка учених НАПН України до Університету ім. Адама Міцкевича у Познані на запрошення науково-педагогічної і освітньої спільнот Польщі. Групу очолив президент НАПН України **Василь Кремень**. До складу групи увійшли академіки НАПН України **Нелля Ничкало, Світлана Сисова, Іван Грищенко**, а також ректор Луганського національного університету імені Тараса Шевченка **Олена Караман**. Нагадаємо, що нещодавно між переселеним ЛНУ імені Тараса Шевченка і Комітетом педагогічних наук Польської академії наук було укладено Угоду про співпрацю.

30 листопада відбулося Спільне засідання Комітету педагогічних наук Польської академії наук за участю широкого представництва освіти і педагогічної науки Польщі й Польського педагогічного товариства, а також українських учених. Засідання було присвячене обговоренню тематики з проблем розвитку педагогіки як наукової дисципліни та галузі освіти, що пов'язано із

ювілейною датою – 30-річчям факультету освітніх студій Університету ім. Адама Міцкевича у Познані. Історія факультету веде свій відлік і розвиток від заснованої у 1919 році першої у Польщі кафедри педагогіки.

З доповіддю «Педагогіка у забезпеченні освіти України під час війни» на Спільному засіданні виступив президент НАПН України, академік **Василь Кремень**.

Враховуючи вагому діяльність з утвердження українсько-польських зв'язків в

галузі педагогіки й освітніх наук, яка триває понад 20 років, системні обміни науковою інформацією і спільне проведення численних наукових заходів, а також активну діяльність НАПН України у спротиві під час повномасштабного вторгнення росії в Україну, **Василя Кременя** нагороджено медаллю Комітету педагогічних наук Польської академії наук «За заслуги у розвитку педагогіки Польщі».

Пресслужба НАПН України

В Україні відкрито Офіс «Горизонт Європа»

Закінчення. Початок на с. 1.

У відкритті взяли участь європейський комісар з питань інновацій, досліджень, культури, освіти та молоді **Ліана Іванова**, віцепрем'єр-міністр з питань інновацій, розвитку освіти, науки і технологій – міністр цифрової трансформації України **Михайло Федоров**, міністр освіти і науки України **Оксен Лісовий**, заступник міністра з питань науки та інновацій **Денис Курбатов**, представники органів державної влади, народні депутати України, представники міжнародної, наукової та інноваційної спільнот.

«Горизонт Європа» – це рамкова програма Європейського Союзу з досліджень та інновацій, що передбачена на 2021-2027 роки. Загальний бюджет фінансування науки та інновацій становить понад 95,5 млрд євро для всіх учасників – це найбільша і найпрестижніша наукова грантова програма ЄС. Особливу увагу та найбільший обсяг фінансування в програмі передбачено на подолання глобальних викликів економіки та індустріальної спроможності ЄС, зокрема тісну співпрацю науки та інноваційного бізнесу.

МОН України доклало багато зусиль, щоб українські вчені змогли подавати проекти на конкурси за програмою з моменту її появи в

Україні – навесні 2021 року. Також у 2023 році було якнайшвидше здійснено повне нормативне забезпечення відкриття Офісу.

«Горизонт Європа» – це не просто програма фінансування. Це можливість здійснити наукові прориви, об'єднати талановитих науковців та бізнес для вирішення глобальних викликів. А війна – час, коли інновації та технології можуть буквально міняти хід подій на полі бою. Тож відкриття Офісу – подія, яка відкриває нові перспективи для нашої країни. І, звісно, це також ще один крок на шляху нашої інтеграції з ЄС», – зазначив Оксен Лісовий.

За майже три роки Рамкової програми «Горизонт Європа» було подано проекти від 970 українських установ і організацій, 109 з яких уже отримали рішення про фінансування на загальну суму понад 40 млн євро.

Для порівняння: у попередній Рамковій програмі «Горизонт 2020» за шість років було 174 учасники з України, які підписали 240 грантів на загальну суму 44,5 млн євро.

Україна дякує партнерам з Євросоюзу за внесок у розвиток української науки!

Юрій ШЕРЕМЕТА,
«ОіС»,
за mon.gov.ua

Вітання з Новим роком Президента НАПН України, академіка Василя Кременя

Шановні друзі!
Щиро вітаю вас
із Новим, 2024, роком!

Новий рік завжди символізує межу між старим і новим, негараздами, що залишаємо в минулому, й омріяними перспективами, що жадаємо в майбутньому. Так ми віримо в краще.

Ми волиємо Перемоги й мріємо про найшвидше завершення війни. Водночас, нам ніколи не забути ціни, яку доводиться платити українському народові в нинішній боротьбі за наші ментальні засади свободи й незалежності, за принципи рівності й демократії в організації суспільства, за саму незалежну Україну! Війна – це величезні втрати, найбільша з яких – загибель українців, військових і цивільних, передусім дітей, це знищення національних надбань і руйнування матеріальних цінностей, це втрата віри у міжнародні домовленості й, здавалося б, непорушні принципи світового порядку.

Але пам'ятаймо, що саме під час повномасштабного вторгнення РФ ми, як ніколи, відчували національну єдність, спорідненість за принципами сповідування європейських цінностей, приналежності до європейської цивілізації. Кожен окремо і всі разом стали суб'єктами власної долі. Ми докладемо всіх зусиль для Перемоги й надалі без втоми працюватимемо стільки, скільки потрібно для розвитку освіти й науки, відновлення і трансформації економіки, інноваційного поступу України.

Шановні співвітчизники! Нехай доля буде до вас прихильною в Новому, 2024, році! Нехай досягаються омріяні цілі, звершуються справи, у які вкладено максимум душі й майстерності, відкриваються нові життєві ландшафти! Здоров'я вам, щастя, добробуту й основне – Перемоги!

Слава Силам безпеки й оборони України!

Слава Україні!

Президент

Національної академії педагогічних наук України,
президент Товариства «Знання» України,
академік НАН України, академік НАПН України

Василь КРЕМЕНЬ

**Станьте передплатником газети
«Освіта і суспільство» у 2024 році!**

Передплатний індекс 76016. Оформити передплату можна у будь-якому відділенні Укрпошти. Онлайн-передплата за посиланням <http://surl.li/ngqft>

Презентація міжнародної монографії в ІПООД імені Івана Зязюна

18 грудня відбулася презентація колективної монографії «Розвиток сучасної мистецько-педагогічної освіти: національний і європейський контекст/ передмова Стефана Пуріча, за наук. ред. Мирослава Вовк. Київ–Сучава, 2023». Збір матеріалів монографії тривав упродовж 2022 – першої половини 2023 рр. з метою активізації партнерської взаємодії науковців, викладачів України і країн Європейського Союзу, насамперед з Румунією.

Ініціатор укладання монографії – відділ змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Партнером видання виступив Сучавський університет «Штефан чел Маре» (Румунія). Автори монографії представляють Національний університет мистецтв «Джордже Енеску» (Ясси, Румунія), Академію прикладних наук Стефана Баторія (Скреневіце, Польща), Університет Коменського у Братиславі (Словаччина), Загребську філармонію (Хорватія), й українські заклади освіти, наукові установи – Інститут проблем виховання НАПН України, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка, Український інститут підвищення кваліфікації працівників телебачення, радіо і преси, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Український державний університет імені М.П. Драгоманова, Херсонський державний університет, Рівненський державний гуманітарний університет.

У колективній монографії представлено досвід та інновації у сфері підготовки педагогів мистецького фаху, результати

наукових досліджень з проблем теорії і практики мистецько-педагогічної освіти в Україні і зарубіжжі з урахуванням євроінтеграційних процесів. Висвітлено теоретичний і історичний дискурс проблеми розвитку мистецько-педагогічної освіти в Україні і зарубіжних країнах, а також представлено національний та європейський досвід упровадження інновацій у підготовку сучасного педагога.

Модератором заходу виступила завідувач відділу змісту і технологій педагогічної освіти ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України **Мирослава Вовк**.

У вступному слові директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, член-кореспондент НАПН України **Лариса Лук'янова**, наголосила на необхідності зміцнення

партнерства наукових інституцій, закладів освіти України і країн Європейського Союзу у зв'язку з євроінтеграційними процесами в освітньо-науковому середовищі. Співпраця між Сучавським університетом імені Штефана чел Маре й Інститутом педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України триває з 2018 р. на підставі підписаної угоди.

Проректор з іміджу університету, міжнародних відносин та європейського розвитку Сучавського університету «Штефан чел Маре», професор **Стефан Пуріч** презентував проектну діяльність університету, результати взаємодії румунських і українських освітян, підтримку міжнародного співробітництва, надання допомоги українцям в умовах війни.

Академік-секретар Відділення

професійної освіти і освіти дорослих НАПН України **Нелля Ничкало** окреслила перспективи розвитку освітнього, наукового співробітництва Сучавського університету імені Штефана чел Маре і Національної академії педагогічних наук України й означила колективну монографію як вагомий крок у розвиток партнерства й утвердження європейських пріоритетів поступу освіти і педагогічної науки. **Нелля Ничкало** висловила вдячність академіку НАПН України **Георгію Філіпчуку**, який доклав до проекту максимум зусиль, а також вручив у Сучаві професору Стефану Пурічу почесну грамоту НАПН України.

Головний редактор «Газета де Герца», голова Чернівецького обласного товариства румунської культури ім. М. Емінеску **Василь Бичу** подякував за спільну цікаву і важливу роботу, спрямовану на зміцнення українсько-румунських творчих, наукових, освітніх зв'язків.

Автори монографії – **Оксана Комаровська, Лідія Лимаренко, Іван Дерда**, ознайомили учасників з окремими розділами монографії, спрямованими на представлення цінних освітніх практик.

Рецензент монографії – декан факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського УДУ імені М.П. Драгоманова **Василь Федоришин** відзначив цінність видання для упровадження інновацій у підготовку сучасного педагога.

Модератор **Мирослава Вовк** подякувала команді укладачів монографії – співробітникам ІПООД **Наталії Філіпчук, Юлії Грищенко, Світлані Соломасі, Марині Головченко**.

Електронна версія монографії за посиланням <http://surl.li/otqjh>.

Наталія ФІЛІПЧУК,
відділ змісту і технологій
педагогічної освіти
ІПООД імені Івана Зязюна
НАПН України,
доктор педагогічних наук

Конференція у межах проведення Ukrainian Preschool Week

У вересні цього року відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція «Освітній процес в закладах дошкільної освіти в умовах воєнного стану: теорія, практика, інновації», до Дня працівників дошкільної освіти. Актуалізовано такі проблеми сучасної дошкільної освіти: піклування та освітній розвиток дітей раннього віку, підтримка сім'ї у забезпеченні освітнього розвитку дитини в умовах воєнного стану, професійна підготовка й підвищення кваліфікації фахівців дошкільної галузі, упровадження сучасних педагогічних технологій в умовах кризових станів, цифровізація як ресурсне забезпечення якості дошкільної освіти.

У заході взяли участь провідні вчені, викладачі закладів вищої освіти, представники дошкільної освіти з десяти областей України (Вінницької, Волинської, Житомирської, Івано-Франківської, Київської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Хмельницької та Черкаської). Модератором заходу виступила академік-секретар Відділення філософії освіти, дошкільної та загальної педагогіки НАПН України **Світлана Сисоєва**.

У вітальному слові президент НАПН України **Василь Кремень** наголосив на актуальності раннього розвитку дитини, а також висловив подяку голові підкомітету з питань раннього розвитку та дошкільної освіти Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій **Володимирі Воронову** за розуміння важливості й підтримку ініціатив НАПН України у модернізації системи дошкільної освіти держави. «Сучасні наукові уявлення про унікальність раннього розвитку дитини, залежність її розвитку від соціальних умов і навколишнього

середовища зумовлюють необхідність уважного та дбайливого розв'язання проблем раннього дитинства, які б відповідали сучасним вимогам, – наголосив Василь Кремень. Президент НАПН України подякував ученим Центру раннього розвитку дитини та дошкільної освіти Інституту проблем виховання НАПН України за успішне розроблення важливої проблематики.

У зверненні до учасників заходу Володимир Воронов наголосив, що вчені НАПН України

Академік НАПН України **Алла Богдаш** наголосила, що становлення України як демократичної держави, входження її в єдиний європейський простір зумовлюють прогресивні зміни у стратегії розвитку національної системи дошкільної освіти. На часі модернізація змісту останньої, гуманізація її цілей та принципів, розвиток особистості дитини як основного ресурсу, що визначає поступальний рух суспільства.

Емоційна гармонія як міжособистісна реальність і фак-

беруть активну участь у складі робочої групи щодо доопрацювання законопроекту № 8030 (закон України «Про дошкільну освіту»), який було прийнято у першому читанні, і висловив сподівання, що найближчим часом законопроект буде ухвалено у другому читанні.

Привітала учасників і заступник міністра освіти і науки України **Євгенія Смірнова**, яка наголосила на важливості ухвалення згаданого закону: «Насправді дошкільна освіта й ранній розвиток є як ніколи на часі. Це про дитину в першу чергу, про суспільство, про державу й економіку в цілому. Те, що формується в ранньому віці і дошкільній освіті, потім неможливо змінити іншим ланкам – це закладання цінностей (доброочесності, поваги, людяності)».

тор розвитку дошкільника стали предметом наукової рефлексії у виступі директора Інституту проблем виховання НАПН України **Івана Беха**. Учений зазначив, що надзвичайно важливим є врахування того, що повноцінна психіка, поза змістової діяльності дитини, що передбачає подолання труднощів, і водночас творчої діяльності й спілкування, сформуватися не може. Головним же фактором є необхідність зв'язку особистості, що зростає, багатьма взаєминами з іншими. І чим тіснішими є ці взаємини, тим різнобічнішим буде її становлення і розвиток.

Керівник Центру раннього розвитку дитини та дошкільної освіти Інститут проблем виховання **Ольга Рейпольська** звернула увагу на проблему раннього застосування гаджетів у житті

малюка. Серед переваг раннього занурення в цифровий простір – розширення кола його інтересів, додаткова обізнаність, кмітливість, вміння структурувати потоки інформації, розвиток пізнавальних здібностей та уяви тощо. Серед ризиків – зняття заборон й обмеження морально-етичного і соціальних планів (зняття табу насилля, убивств, руйнування; відсутність правових норм, що діють у справжній реальності) й ін.

Завідувач кафедри дошкільної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка **Олена Половіна** представила власні міркування про феномен дитинства в умовах сучасного українського суспільства.

До присутніх звернувся із доповіддю завідувач кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки **Олександр Семенов**, який наголосив на важливості створення умов для забезпечення емоційної безпеки дітей раннього та дошкільного віку в умовах воєнного стану.

Професор кафедри дошкільної освіти Маріупольського державного університету **Катерина Крутій** ознайомила присутніх з умовами створення сенсорно збагаченого середовища в групах дітей раннього віку, забезпечення їх емоційного комфорту, створення сприятливих умов для їх психічного і фізичного розвитку.

У межах конференції було організовано роботу п'яти секцій.

Захід викликав інтелектуальний резонанс і зацікавленість учасників у подальшій діяльності.

Ольга РЕЙПОЛЬСЬКА,
керівник Центру раннього
розвитку дитини
та дошкільної освіти
Інституту проблем
виховання НАПН України,
доктор педагогічних наук,
професор

Світ тримається на небайдужих

Освітньо-консультаційний пункт (ОКП). Таку назву мають зараз приміщення шкіл деокупованої Лиманщини на Донеччині. Саме сюди поспішає щодня зранку і малеча, і учнівська молодь. Тут створено умови: гріє буржуйка, є інтернет, оформлено класну кімнату – єдину, що краще за інші збереглася у ці важкі місяці обстрілів багатостраждального міста. Постійно поруч з учнями соціальний педагог, який допомагає їм приєднуватися до онлайн уроків разом зі своїми однокласниками, що проживають зараз у більш безпечних місцях України, підтримує їхнє бажання дізнаватися нове, надає консультації з різних предметів, проводить позакласні тематичні заходи тощо.

Але замало приєднатися до уроків. Учні мають виконувати не лише усні, а й письмові завдання. І дітям потрібні зошити та інше шкільне приладдя. Та не кожна родина може придбати їх – роботи в місті немає, а значить, у людей немає коштів. Тому волонтерська допомога саме канцелярією – надзвичайно цінна.

Починаючи з днів, що передують святу Дня святого Миколая, і ось вже й по теперішній час до ОКП міста Лиман приїздили кілька волонтерів, що пригощали дітей солодощами, дарували іграшки, надавали іншу допомогу.

Але ж з якою радістю всі зустріли

волонтерів, що привезли подарункові набори з такою необхідною канцелярією від дітей з Волині. У середині грудня учні Лиманського ліцею № 5, які перебувають на території громади (як і учні з інших ліцеїв Лиманщини), отримали приємний сюрприз від вихованців та працівників Центру позашкільної освіти Волинської обласної ради. Волонтери переда-

ли від юних волинян школярам Лиманщини різноманітне канцелярське приладдя (зошити в лінію та клітинку, ручки, альбоми для малювання та набори кольорових олівців, гумки, лінійки, клей, фломастери, пластилін, кольоровий папір та картон, фарби, ножичці). А ще – розфарбовки, цікаві книжечки

та настільні ігри. Учні 1-4 класів отримали окремі, вже готові пакунки зі шкільним приладдям. Старші учні теж мали гарні набори канцелярії. Також усі діти одержали солодкі подаруночки – печиво, цукерки та мандарини.

За чуйне ставлення учнівська молодь Лиманщини щиро дякує своїм ровесникам, що мешкають далеко від наших нині багатостраждальних Донецьких степів, у прекрасному краю – на Волині.

А нам, соціальним педагогам Лиманщини, було приємно дізнатися, що така важлива подія відбулася завдяки небайдужості нашої колеги – вчителя-методиста, відмінника освіти України **Олени Войтенко**, яка, маючи великий педагогічний досвід, розуміє та знає потреби учнів під час навчання. Тому за будь-якої можливості намагається долучити волонтерів до такої доброї справи – допомога дітям, що пережили окупацію. І не тільки домовляється з волонтерами, а й сама бере активну участь у роботі з доставки, розподілу та видачі подарункових надходжень (так було й минулого року).

Дякуємо всім: юним волинянам, що мають добре серце; батькам цих діточок, які навчають свою малечу відгукуватися на чужий біль чи проблеми; працівникам Центру позашкільної освіти Волинської обласної ради (керівник **Оксана Філіпчук**), які залучили своїх вихованців до такої доброї справи, зокрема волонтеру **Валерію Філіпчуку**, що незважаючи на неймовірно сильну ожеледицю у нас, на сході країни, привіз подарунки; нашій колезі, Олені Войтенко, яка зараз тимчасово проживає далеко від рідного міста, але потурбувалася за дітей, оскільки вважає, що чужих дітей не буває.

Дякуємо!

Ольга ЛЕТЕНКО,
соціальний педагог ОКП
Лиманського ліцею № 5
Лиманської міської ради
Донецької області

А знаєте, чому в Києві так швидко прибирають наслідки прильотів? Тому що це роблять не тільки рятувальники і комунальники. У зруйнованому під час російської атаки дачку я зустріла купу людей, які прийшли допомагати з власної волі. Дехто приїхав з віддалених районів.

І ці два хлопці – Ілля та Сашико – теж не змогли сидіти вдома і відсторонено спостерігати за подіями. У Олександра – того, що праворуч, – була на це й особиста причина. Він теж в дитинстві ходив до цього садка. Хлопці й дівчата, ви навіть не уявляєте, які ви круті!!!

Anna LUKANSKA,
Facebook

Співпраця надихає

У Міжнародний день волонтерів, 5 грудня, науковці Вінницького національного технічного університету передали черговий лазерний терапевтичний апарат LIKA SURGEON+ виробництва ПМВП «Фотоніка Плюс» міста Черкас для проведення лікування, реабілітації та відновлення стану здоров'я військових в один з медичних закладів міста Хмельник Вінницької області.

Особлива подяка директору «Фотоніка Плюс» **Володимиру Холіну** та всьому колективу підприємства за величезний внесок у розвиток лазерних технологій!

Саме у цьому напрямі науковці кафедр біомедичної інженерії та оптико-електронних систем і галузевого машинобудування ВНТУ активно співпрацюють з

підприємством «Фотоніка Плюс», з відділом когерентної і квантової оптики Інституту фізики НАН України та Академією лазерної медицини (м. Черкаси) щодо впровадження та застосування лазерних технологій для діагностування, лікування й реабілітації хворих, зокрема, військовослужбовців, а також застосування нових форм концепції дуальної освіти для підготовки висококваліфікованих фахівців.

Треба відзначити, що саме ці колективи на базі ВНТУ у співпраці виконують проєкт за підтримки та грантового фінансування Національного фонду досліджень України «Розробка лазерно-фотонного лікувально-діагностичного комплексу медичної реабілітації пацієнтів з політравмами різного ступеня важкості».

Варто резюмувати, що така співпраця між університетами та виробничими компаніями сприяє інтеграції освіти, науки і виробництва і забезпечує можливість інтегрувати сучасні технології та практичні результати в освітній процес та наукові дослідження. Тільки інтеграція науки, освіти й виробництва нині дає інноваційний поштовх розвитку університетів!

Зауважимо, що підприємство «Фотоніка Плюс» на цей час є однією з провідних компаній в Україні як розробник та виробник лазерної апаратури для хірургії і терапії, а також інструменту на основі оптичного волокна до неї, що застосовується у загальній хірургії, проктології, флебології,

дерматології, нейрохірургії, гінекології, оториноларингології, фотодинамічній терапії та інших напрямках.

Сергій ПАВЛОВ,
проректор з наукової роботи,
професор кафедри біомедичної
інженерії та
оптико-електронних
систем ВНТУ,
доктор технічних наук,
професор

Бессарабський Вифлеєм

В Ізмаїлі, що в Одеській області, з 22 по 25 грудня було відчинено «вікно в минуле»: на алеї Дружби, що поєднує проспект Незалежності з набережною Дунаю, розгорнулось «містечко Вифлеєм» – з невеличкими торговельними рядами та майстеркласами для всіх, хто бажав долучитися до старовинних ремесел.

Відвідувачі, які опинилися в цьому «містечку в місті», мали можливість побачити театралізоване дійство, доторкнутися до побуту предків, що мешкали два тисячоліття тому.

Наприклад, побачити, як народжується ароматизована олія. Або виліплюються свічки. Чи плетуться корзини. Або ж виготовляється рядок до рядка на найпростішому ткацькому верстаті різнокольорова доріжка – дуже схожа на ті, що й зараз можна побачити в селах Ізмаїльського району.

«Вікно в минуле» створили майстри регіону – в тому числі, й ті, хто вимушено покинув власні домівки через повномасштабну воєнну агресію росії проти України та знайшов у багатонаціональному Придніпров'ї притулок і допомогу.

Поява «містечка Вифлеєм» стала подією, яка подарувала радість Різдва Христового і дорослим, і дітям. Це так важливо для українців, які майже два роки б'ються за Перемогу!

Є й глибокий символізм цього п'ятидогового «містечка в місті»: ізмаїльський Вифлеєм був немов кільце ланцюга між проспектом Незалежності, що тягнеться через усе місто, та Ізмаїльським морським портом, що став воротами України в Європу. Воротами, які ворог намагається знищити, – але вони продовжують функціонувати.

...Ми здужаємо перемогти, бо ми – на власній землі.

Ми сильні, бо сумлінно відтворюємо і зберігаємо культурну спадщину свого народу.

Ми долаємо ворога, тому нам допомагають Бог та безмежна любов до України.

Ірина КОРОЛЬКОВА,
журналіст,
м. Ізмаїль, Одеська обл.

Інститут професійної освіти НАПН України

оголошує конкурс на заміщення вакантних наукових посад

у лабораторію електронних навчальних ресурсів:

- ✓ завідувач лабораторії – 1 ставка;
- ✓ головний науковий співробітник – 1 ставка;
- ✓ старший науковий співробітник – 2 ставки;
- ✓ науковий співробітник – 1,5 ставки;
- ✓ молодший науковий співробітник – 1 ставка.

Охочі взяти участь у конкурсі на заміщення посад подають документи:

- заяву на ім'я директора Інституту;
- особовий листок з обліку кадрів із фотокарткою, засвідчений відділом кадрів за місцем основної роботи;
- автобіографію;
- характеристику з останнього місця роботи;
- копії документів про вищу освіту, наукові ступені й учені звання;
- копію паспорта, засвідчену претендентом;
- копію трудової книжки;
- письмову згоду на збір та оброблення персональних даних;
- список наукових праць і винаходів, завірених в установленому порядку.

Копії зазначених документів (окрім копії паспорта) має бути засвідчено за основним місцем роботи або нотаріально.

Термін подання документів для участі у конкурсі – місяць від дня опублікування оголошення про конкурс.

Документи подавати за адресою: 03045, м. Київ, провулок Віто-Литовський, буд. 98-А, Інститут професійної освіти НАПН України.

За додатковою інформацією щодо вищезазначених посад звертатися до відділу кадрів інституту.

Телефони для довідок: (044) 259-45-53, 252-71-75.

Електронна адреса:
vk_ipto@ukr.net, info@ivet.edu.ua.

Незламність у битвах зі злом: заповіт Сковороди українцям і людству

Творча спадщина видатного діяча Слобожанщини – Григорія Сковороди є тим духовним осередком, у якому українська нація відшліфовує свій інтелект, завдяки потужному впливу сприяє культурному зростанню, самопізнанню, міцності душі, самодостатності, благородству серця, життєвій ініціативі українців. Сковороду, без перебільшення, можна назвати пристрасним філософом свободи, обстоювання якої він пов'язував з роботою людини над собою, а також – зі змінами в освіті та вихованні, що впливали на долю нації.

Таких людей, як Григорій Савич, називають порушниками спокою, бо вони без відпочинку генерують інакодумство, щоб не згасити запал своїх попередників, у випадку зі Сковородою – гуманістів XVI ст. та отців Реформації. У цьому зв'язку Мирослав Попович зазначає: «Головне в житті і філософії Григорія Сковороди – не позірна відмова від усіх світських цінностей і пов'язань, а зухвала незалежність особистості, яка сама обирає собі своє призначення і майбутнє».

Щороку день народження видатного філософа при сприянні кафедри філософії відзначається проведенням конференції у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди. Цього року 4 грудня відбулася вже IX щорічна Міжнародна науково-практична конференція «Під знаком Григорія Сковороди: зоряний час української культури». Метою конференції став розгляд крізь призму літературної, філософської та педагогічної спадщини Григорія Сковороди сучасних загроз цивілізаційному поступу людства, а також узагальнення досвіду України у героїчному протистоянні російській агресії і боротьбі зі світовим злом.

Спів організатори конференції – Міністерство освіти і науки України, ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», Харківська обласна військова адміністрація, Харківська міська рада, Північно-Східний науковий центр НАН України і МОН України, Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України, Національна академія педагогічних наук України, Кардіфський університет Метрополітан, Наукове педагогічне товариство «Польща – Україна», польське Товариство педагогіки філософії імені Броніслава Ф. Трентовського (TRF), Національний літературно-меморіальний музей Г.С. Сковороди, Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Львівський національний університет імені Івана Франка, Харківська гуманітарно-педагогічна академія.

Пленарне засідання відкрив ректор Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди **Юрій Бойчук**. Він привітав делегацію науковців на чолі з ректором Університету Григорія Сковороди в Переяславі **Віталієм Коцуром**. Університети пов'язує довга співпраця, домінантою якої є вивчення та популяризація творчої спадщини Григорія Сковороди.

Зацікавленість викликала

доповідь політика та громадського діяча, ініціатора просвітницької акції «Твій Шевченко» та проєкту «Рідна країна» **Миколи Томенка** «Українізація, дерусифікація і деколонізація освітнього процесу: історичний досвід та реалії воєнного стану». Гостро і актуально було висвітлено проблему повернення національних героїв в освітній процес, їх вшанування. Зачепив Томенко і питання українізації, але наголосив, що вона має бути лагідною, починаючи треба з дитячих садків, які потрібно забезпечити дидактичними матеріалами. До Дня святого Миколая політик передав подарунок перинатальному центру в Харкові.

Особливе почуття викликала емоційна доповідь професора кафедри української літератури та журналістики імені професора Леоніда Ушкалова ХНПУ імені Г.С. Сковороди **Наталії Левченко** – «Біблія очима Г.С. Сковороди».

Професор кафедри філософії та суспільних наук Харківського національного медичного університету **Володимир Абашишкін** представив доповідь «Український патріот Петро Кеппен та Григорій Сковорода», у якій зазначив, що саме Харків став центром письмового сковородинознавства.

Завідувач кафедри філософії ХНПУ імені Г.С. Сковороди, член-кореспондент НАПН України **Марія Култаєва**

у доповіді «Пізнай себе! – Філософський заповіт Григорія Сковороди, адресований сучасним українцям» наголосила, що Сковорода є провайдером між культурним полем України та Європою, окреслила домінуючі лінії світоглядної ментальності у філософії Сковороди: спорідненість, сродність, екзистенціальність, кордоцентризм. Марія Култаєва порівняла Сковороду із Сократом. Сковорода і сам згадував Сократа, і послався на нього. Адже Сократ вчить молодь самостійно мислити, а Сковорода, окрім цього – прислуховуватись до серця, відкриваючи двері до істини. Через потужність духу і здатність надихати інших таких філософів називають «пневматичними». Сковородинівський діалог, як і сам мислитель, є унікальним, він переслідує мету навчити християнській добронравності, показати, як легко бути блаженным, якщо душа не працюватиме постійно над собою, – для себе і для Інших. Але як важко робити ці прості речі і жити за покликом серця, занурюючись у символічний світ Біблії. Концептуалізація самопізнання у педагогічній площині, як свідчать теоретичні розвідки Сковороди, поглиблює розуміння ролі самовиховання і самоосвіти у самореалізації особистості, а також уточнює рольову реальність процесів навчання і виховання.

Про цікаві факти з життя Григорія Сковороди під час його перебування на Переяславській землі доповіла доцент кафедри філософії і соціальної антропології імені професора І.П. Стогнія, керівник Центру Сковородинознавства Університету Григорія Сковороди в Переяславі **Наталія Юхименко** у повідомленні «Особистісне становлення Григорія Сковороди: дух незламності і свободи (на матеріалі збірки «Сад божественных пьсней»)). Вона наголосила, що Коврайський період став визначальним у переосмисленні Сковородою власного життя. Саме у Ковраї Григорій Сковорода написав більшість своїх пісень.

Учасників конференції зацікавила презентація другого видання, виправленого і доповненого, біобібліографічного покажчика «Григорій Сковорода: філософія життя і творчості «українського Сократа». Покажчик складений працівниками довідково-бібліографічного відділу Наукової бібліотеки ХНПУ імені Г.С. Сковороди.

На філософській секції з доповіддю «Чи треба чинити спротив злу? – Відповідь німецької філософської традиції» виступив представник Вищої теологічної школи «Августина», доктор філософських наук, професор Берлінського технічного університету, почесний доктор ХНПУ імені Г.С. Сковороди **Криштоф**

Асму. Він висловив підтримку від імені наукової спільноти Німеччини і побажання не втрачати надії і гідності. Закликав орієнтуватись на неповторність людського існування, розкривати вічну загальнолюдську основу власного буття. Незважаючи на скрутну ситуацію, не втрачати гумор, можливість відчувати різноманітність і багатство буття, як не втрачав цього Григорій Сковорода.

Також зі словами підтримки та вдячності за співпрацю і підтримку наукової традиції, мужність та незламність харківської наукової спільноти виступив директор Інституту філософії імені Григорія Сковороди НАН України, член-кореспондент НАН України **Анатолій Єрмоленко**. У доповіді «Етика відповідальності і виклики сьогодення: сковородинівські медитації» Єрмоленко обгрунтував переваги філософії відповідальності, її діалогічний потенціал. Доповідач наголосив, що найважливіші відповіді про міру дозволеного втручання людини, науки, технології в світ природи і культури, у свою власну природу. Потрібно визначити ті етичні орієнтири, які дозволяють або забороняють людині конструювати світ у відповідності до свого проекту, так би мовити, на власний розсуд – це має велике значення в контексті війни та миру.

Роботу секції завершив круглий стіл молодих науковців – аспірантів, магістрів і студентів ХНПУ імені Г.С. Сковороди «Моє прочитання духовного заповіту Григорія Сковороди» із

урахуванням спрямування тем досліджень.

Марія Култаєва презентувала колегам на добру пам'ять та подальшу плідну співпрацю монографію, яка нещодавно вийшла друком під назвою «Просвітницька мобільність і романтичне прискорення: Г. Сковорода та М. Гоголь (філософсько-освітні та культурно-антропологічні розвідки)», співавтором якої є директор Інституту Григорія Сковороди у ХНПУ імені Г.С. Сковороди професор **Наталія Радіонова**.

За багаторічну співпрацю, інтелектуальну підтримку у вирішенні проблем, з якими стикається вища школа в умовах сьогодення, ректор Університету Григорія Сковороди в Переяславі Віталій Коцур відзначив орденом Сковороди ректора університету Юрія Бойчука та проректора з наукової, інноваційної та міжнародної діяльності **Світлану Бережну**.

Усі учасники побажали Україні скоршої Перемоги, надії та натхнення, прагнення зміцнити, зберегти та примножити надбання українського народу.

Традиційно й цього році в Університеті проведено чимало наукових заходів, присвячених українському філософу.

На факультеті іноземної філології в режимі онлайн відбулася презентація фільму «Мудрість Григорія Сковороди крокує світом» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти (серія «Країнознавчі студії»).

Факультет дошкільної освіти провів низку заходів: майстер-клас «Мудра іграшка» Григорія

Сковороди у малюнках дітей та в логіко-математичних завданнях для дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку» (за мотивами байок Г. Сковороди); Сковорода-квест «Психосоціальна підтримка студентів за допомогою байок Григорія Сковороди»; віртуальну виставку наукових і навчально-методичних робіт здобувачів вищої освіти до дня народження Г. Сковороди; бесіду для здобувачів освіти «Філософія серця Г. Сковороди».

Кафедра освітології та інноваційної педагогіки (фізико-математичний факультет) провела круглий стіл на факультеті іноземної філології в межах вивчення дисципліни «Академічна доброчесність та інтелектуальна власність» на теми «Твори Григорія Сковороди: інтелектуальна чи народна власність?» та «Г.С. Сковорода очима викладача закладу вищої педагогічної освіти». Відбулася презентація збірки студентських есе «Вибір вчительської професії за сродністю».

На кафедрі математики відбулося засідання Всеукраїнського круглого столу «Стежки Сковороди очима студентів». Науково-педагогічні працівники кафедри фізики і хімії провели круглий стіл «Віртуальні пам'ятки про Григорія Сковороду». На кафедрі інформатики відбулася онлайн-вікторина для студентів фізико-математичного факультету «Г.С. Сковорода – український філософ, богослов, поет, педагог»; конкурс авторських ігрових програм за байками Г.С. Сковороди; конкурс 3D-моделей скульптур героїв

байок Г.С. Сковороди.

Для викладачів і студентів зі спеціальності 073 Менеджмент (Інститут післядипломної освіти і менеджменту) було проведено вебінар-роздум «Осучаснений Григорій Сковорода», підготовлений їхньою випускницею **Маринною Бабич**.

Факультет початкового навчання підготував і провів круглий стіл «З іменем Сковороди прямуємо в майбутнє»; наукові студії «Григорій Сковорода – український Сократ»; наукові дебати «Життя Г.С. Сковороди: міфи та реальність». На факультеті відбувся ще один цікавий захід, присвячений Г.С. Сковороді, – філософська кав'ярня «Слідами генія».

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди живе й успішно розвивається під захистом свого патрона – філософа любові, свободи й справедливості.

Світлана БЕРЕЖНА,
проректор з наукової,
інноваційної
та міжнародної
діяльності,
професор Харківського
національного
педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди

Марія КУЛТАЄВА,
завідувач кафедри
філософії,
професор Харківського
національного
педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди,
член-кореспондент
НАН України

Мовою художника

Художник Микита ТІТОВ

Поезії війни

... Одягнена в овечого кожуха...
Іде зима, легким морозом дмуха...
Метелицю у пазусі тримає...
Білі хустки на хати запинає.

Зима не знає, як нам догодити...
Чи сипать щедро сніг, чи лиш слідити...
У дві руки все висипать з кишені...
Чи пучечкою кидати із жмені.

Вона пересіває сніг на сито...
Щоб по весні зійшло зелене жито...
Щоби хліби багаті колосились...
Щоб ми жили із вами, не журились.

Зима крокує в білім каравані...
У сніг замотує Вкраїні рани рвані...
Кладе компрес на груди від страждання...
Від глуму, від наруг, від злодійяння.

Під сніг ховає, щоб не бачить оку...
Таку велику ненависть жорстоку...
З якою кат прийшов у нашу хату...
Й бере за свій візит велику плату.

...Іде зима...
Сніги на сито сіє...
Дбайливою рукою землю гріє...
Одягнена в овечого кожуха...
На Божий світ легким морозом дмуха.

Галина МОМОТ
YouTube

8.12.2023

ШЕРЕШЕВСЬКИЙ Олександр. Peace keeping UN

Це вперше сніг не радує мене...
Чому радіти? Хлопці там, в окопах...
Не каву п'ють з солодким праліне
В розмірених, засніжених Європах.

Не на турецьких пляжах... В Хургаді...
На білосніжних яхтах чи на віллах.
Сміливі, мужні, вірні, молоді
В окопах мерзнуть, наче у могилах...

Сидять між стін холодної землі.
Замерзлі пальці зброєю врожать.
Жують холодний сніг, а на чолі
Червона цятка снайпера сторожить...

Аж чорний сніг... Земля горить вогнем...
Пекельний сніг... І кров холоде в жилах...
А хлопці наші з кожним божим днем
В окопах гинуть, наче у могилах...

Не тішить сніг... Не тішить, ні на мить...
Немає більше радості у цьому.
Сьогодні перший сніг... Душа болить...
За кожного, хто там, на нульовому...

Іванна БАСИЧ,
YouTube

Українська рефлексія на «Слово пацана»

Досить подивитися одну серію, щоб непомилково відчутти типовий стиль ще радянських спецслужб у подачі матеріалу: ніби усе й грамотно, але нестерпно казенно і все з підвищеним, прихованим дном, можливо, навіть потрійним.

На поверхні – художня реконструкція підйому масового кримінального руху в срср, який закономірно вилився в «ліхвіє 90-є». Все «супер-натурально»: костюми, деталі, зачіски. Але. Усі розмовляють з елементами протокольних фраз, усе – наче реконструкція звітів кдб. І вочевидь – так і є.

Першою підкладкою іде те, що цей інтелігентський спосіб подачі

акцентує жирно на «простій людській» моралі, на етиці суперцирих, «справжніх життєвих» вчинків на противагу облудній радянській офіційній ідеології «маральнава кодекса страітеля камунізма». «Щирою» етикою і «людською» мораллю, щоправда, виявляються поняття вуличних банд, братство юних «атмарозкав». Ну, це ще так – гидко, трошки тупо, але неосвіченому і наївному «піплу», особливо на расії, мабуть, добре заходить.

Другим, глибшим підтекстом, іде явна паралель з юністю путіна, який сам імітував своє «героїчне» підліткове минуле, чи «ватажка», а швидше «самотнього вовка» вуличних «разборак».

Зараз, під час виборчої президентської кампанії, якоїсь п'ятої чи якої вже там у нього, – необхідна «свіжа струя», щось таке, щоби повернути йому образ «сваіво в доску». Щоб люди на расії ринулися на вибори – обирати «любімава президента». А він вже добряче набрид, ніхто не вірить у якусь хоч мінімальну альтернативу йому – тож можуть просто не дуже прийти на вибори. Понад 350 тис. явно загиблих російських вояк до березня перетворюються поза сумнівами на 400 тис. А це зовсім не додає електоральних балів. А вони «пазарез нужни!» От і запускають цю сльозливо-сопливо-криваво-зубодробильну сагу про «інтелігентнава мальчіка», якого життя навчило знаходити свою правду з кулаками.

І от тут, нарешті, третій рівень

глибини. Вся расія подається авторами фільму таким «інтелігентним мальчіком», якого пресують світові лідери – США, ЄС та їхні союзники, яких проєціюють як нібито такі ж банди, але при світовій владі. І «прасстой расійській абиватель» має відчутти «радство с етім мальчікам», згуртуватися довкола «пацана» путіна проти «зажравшеяся міровава бамонда».

Що ж, може спрацювати в расії, але це вже – останній тест на притомність і адекватність усього російського суспільства.

І є відчуття, що воно цей тест блискуче провалить.

Михайло БОЙЧЕНКО,
доктор філософських наук,
професор,
м. Київ

Наша задача – гідно чинити опір

Вчора я була на вокзалі в Херсоні, коли росіяни обстріляли його балістикою. І це було дуже страшно.

Я приїхала в Херсон зранку, тим самим потягом, чотири вагони якого росіяни знищили ввечері. Провела день в компанії начальниці вокзалу – відважної пані Алли Лопати, про яку писатиму у книзі. Тривоги у Херсоні лунають одна за одною. Ми нарахували п'ять чи шість протягом дня. Щоразу за сигналом, а то і перед ним чулися все ближчі вибухи. Кілька разів ми спускалися в підвал, де співробітники вокзалу розповідали про свої будні в окупації.

За 45 хвилин до відправлення поїзда у Київ, ті самі чотири вагони повернулися на херсонський перон з Миколаєва, і на вокзал почали сходитися пасажирів. І саме тоді росіяни влупили.

Ми збігли в укриття, коли сталося перше влучання. Такого гучного вибуху я досі не чула: зі стелі підвалу сипалося, стіни рухалися. Пасажирів встигли сховатися у підвалі теж. І ми сиділи там усі разом наступні півтори години і рахували наступні прильоти. Двох поліцейських, яких

поранило уламками, коли вони допомагали пасажирам сховатися, перев'язали. Був ще іноземний волонтер, судячи з усього, зі зламанним ребром, але він просив на нього не зважати і просто важко дихав, стікаючи потом. Згодом медики допомогли, як могли, і йому. Один поліцейський, якого я не бачила, на жаль, загинув.

Уперше за час великої війни я справді думала, що от прямо зараз можу померти. Від цих думок рятувало лише маленьке кошеня – висловуха Ляля, яку начальниці вокзалу подарували на Миколаєв. Мені випала місія його стерегти, поки власниця приймала важкі рішення: що робити з людьми і коли їм буде безпечно вийти з укриття. Цього ніхто не знав. Кошеня нявкало, гралося і лякалося разом із нами, встигло навіть кілька разів подрімати, а я відчувала в руках його тепло і за нього трималася.

Ми не знали, що там, нагорі, але підозрювали, що все погано. Коли трохи стихло, хтось пішов у розвідку. Новини невтішні – вокзал розбитий, жодного віцілілого вікна, усі вагони і локомотив знищено. «За вами приїдуть автобуси, відвезуть вас до

Миколаєва», – повідомили пасажирам. Ще за півгодини дали команду підійматися нагору. І отут мене накрило. Може тому, що довелося проститися з кошеним, або тому, що я побачила завалену склом кімнату, в якій була буквально за 30 секунд до вибуху, або причиною стала калюжа крові на вході до вокзалу – там, де я кілька разів стояла удень, але коли ми зайшли в автобус і в салоні вимкнули світло, я сіла просто на брудну підлогу і розридалася...

Перед цією поїздкою я пердивлялася «Володаря перснів» і зауважила там неймовірно влучний діалог між Фродо та Гендальфом:

– Я хотів би, щоби персня не існувало! Щоб нічого цього не було!

– Так думають усі, на чию долю випадає подібне, але їм це не підвладне. В наших силах лише вирішувати, що робити з часом, який нам відпущено.

Ми усі хотіли б, аби росії не існувало, але вона... е. І вона продовжує нас убивати. Вчора я відчула дуже яскраво, як це – бути ціллю. І наша задача – гідно

чинити опір і не дати нас знищити. А ще – піклуватися одне про одного і не гризтися між собою, пам'ятаючи, що ворог у нас один, і він зовні.

Поки я думала про це, ми дісталися Миколаєва. Там пасажирів зустріли працівники вокзалу і волонтери, які допомогли зорієнтуватися і знайти потрібні вагони. Ті чотири, які обстріляні лишилися в Херсоні, в Миколаєві замінили на резервні, і кожен зміг сісти на поїзд на своє місце за квитком. А мені пощастило навіть на кілька хвилин обійняти рідну сестру і її чоловіка, які з перших днів війни служать у Збройних Силах. Приємно було знайти порятунок на рідному вокзалі рідного міста.

Сьогодні зранку поїзд, у який вчора влучили російські ракети, прибув до Києва за розкладом – о 7.20, як і було заплановано. І це одне з тих див, які творяться руками наших людей. Дякую кожному, з ким довелося розділити той страшний вечір. Дякую Укрзалізниці, що вона продовжує перевозити пасажирів, попри все.

Marichka PAPLAUSKAITE,
м. Херсон – м. Київ
Facebook

Мовна особистість майбутнього педагога

Результати теоретичного аналізу й експериментального дослідження

Одним з актуальних завдань сучасної педагогічної освіти є формування комунікативно компетентної мовної особистості майбутнього вчителя. Гнучкість і зрозумілість його мовлення забезпечує порозуміння у ситуаціях взаємодії з учнями, батьками, іншими стейкхолдерами. Поняття мовної особистості відносно нещодавно увійшло в науковий обіг і має міждисциплінарний характер, перебуваючи на перетині лінгвістичних, філософських і психологічних розвідок.

До складників мовної особистості відносять мовленнєві особливості, що проявляються в усіх сферах життєдіяльності людини – соціальних, професійних, міжособистих, особистісних тощо. І визначають мовну особистість як «сукупність пізнавальних, емоційних і мотиваційних властивостей, що забезпечують мовну компетентність людини як носія певного національно-культурного простору» (Л. Засєкіна).

У цій статті пропонуємо результати актуального дослідження, де респондентами виступили студенти – майбутні вчителі.

Олена МАЛИХІНА,
доцент кафедри психологічної
та педагогічної антропології
ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Ірина ДОРОЖКО,
завідувач кафедри психологічної
та педагогічної антропології
ХНПУ імені Г.С. Сковороди,
професор

Узагальнення провідних досліджень з вивчення мовної особистості дозволяє визначити такі її характеристики: поєднання психологічних, соціальних, культурних, етнічних й інших складників, що виявляються в її мовленні; чутливість до змін мови та здатність до них адаптуватися; володіння системою лінгвістичних знань і навичок оперування ними; реалізація через рівневу систему мовленнєвих компетентностей.

Наразі мовну особистість студента вирізняє вживання великої кількості іноземних слів, особливо англіцизмів, що часто запозичуються з мережного дискурсу: спостерігається контамінація реальної та віртуальної комунікації, вплив інтернет-лексики на повсякденну мову.

Сучасний стан навіть дозволяє говорити про віртуальну мовну особистість, що презентує себе у віртуальному комунікативному середовищі соцмереж, блогів, форумів, чатів тощо. Особливості віртуальної мовної особистості – використання позанормативної, іронічної сленгової лексики, вільне вживання негативно-оцінних слів, інтернет-жаргону (*юзати,*

гуглити, юзер, ламер), спрощень, скорочень (*дяк*), абрєвіатурних мовних засобів іноземного походження тощо.

Дослідники наголошують на певному зниженні мовної компетентності та мовної культури у сучасної молоді в Україні як загальної тенденції в європейському мовно-культурному просторі, що виражається у незначному дефіциті мовної компетентності та послабленні уваги у процесі мовленнєво-мисленнєвої діяльності. Причинами цього явища є демократичний устрій, що характеризується відчуттям свободи і, як наслідок, призводить до ігнорування правил, зокрема мовних; вплив телебачення й Інтернету; зміна низки соціальних стереотипів, а саме уявлень про національну еліту; декларування необхідності збереження мови як національно-культурного надбання, але відсутність дійової роботи в цьому напрямі.

З метою визначення особливостей мовної особистості майбутніх педагогів на бакалаврському та магістерському рівнях, було проведено емпіричне дослідження. Загальна кількість респондентів – 77 здобувачів вищої освіти з різних факультетів ХНПУ ім. Г.С. Сковороди.

Вивчення особливостей сформованості складників мовної особистості проводилося за такими показниками: когнітивний компонент, емоційний, мотиваційний.

Результати проведеного комплексного дослідження з вивчення особливостей сформованості когнітивного компонента за

показниками вербальної й образної біжучості та гнучкості, характеристиками асоціативного рядка (довжина, кількість семантичних гнізд, їх розмір) у двох групах досліджуваних показали, що спостерігається статистично значуща відмінність між результатами студентів першого та другого рівнів вищої освіти лише за показником сформованості розміру семантичного гнізда.

Порівняння отриманих результатів із середніми для зазначеної вікової категорії досліджуваних довело, що за показниками образної біжучості, вербальної й образної гнучкості мислення та довжиною асоціативного ряду здобувачі як бакалаврського, так і магістерського рівнів вищої освіти демонструють показники нижчі за середні. Це також стосується й структурних особливостей асоціативного ряду, зокрема кількість семантичних гнізд та їх розмір є меншим за середню норму, що в цілому свідчить про вповільнення мовленнєво-мисленнєвих процесів респондентів, а також недостатню активність вербального й наочно-образного мислення.

Дані ланцюгового асоціативного експерименту дозволили виділити основні тематичні групи, що характеризують мовну свідомість респондентів. Так, досить частотними темами для студентів бакалаврського рівня виявилися такі: емоції, емоційні стани (сум, радість, настрої, інтерес, натхнення, спокій); відпочинок (літо, море, сонце, пісок, чайки, пляж), а для здобувачів магістерського

рівня – Батьківщина, Україна (земля, країна, Львів, Карпати, край, рідний), освіта (школа, університет, викладач, книга, навчання, парта, заняття, предмет), війна (руйнування, мобілізація, окупація); емоційні стани.

Результати вивчення особливостей сформованості й прояву емоційного компонента мовної особистості у студентів обох рівнів вищої освіти за показником їхньої схильності до мовленнєвої тривожності в різних комунікативних ситуаціях показують три рівні схильності до мовленнєвої тривожності (високий, середній, низький), причому значущі відмінностей у їх розподілі між групами не спостерігалися.

З'ясовано, що більшою мірою їхні хвилювання пов'язані зі сферою міжособистісного спілкування та їхніми особистісними якостями, зокрема впевненістю у собі. Аналіз одержаних результатів також показав, що в деяких студентів (22 % бакалаврів і 38 % магістрів від загальної кількості з високим і середнім рівнями) спостерігаються прояви мовленнєвої тривожності, що виявляються рівною мірою у двох сферах, а також у 5,5 % студентів бакалаврського рівня виявляються прояви її у трьох сферах, що може свідчити про наявність у них не лише ситуативної, а й особистісної тривожності.

Результати дослідження особливостей сформованості складників мотиваційного компонента мовної особистості виявили статистично значущі відмінності за показником сформованості рівня компетентності у

спілкуванні між досліджуваними першої та другої груп на рівні ($p \leq 0,05$). Перевірка й уточнення отриманих даних за допомогою непараметричного критерію U Манна-Уїтні показала наявність статично значущих відмінностей між групами досліджуваних за даним показником ($r = 0,008$; $p \leq 0,01$).

Також за методикою М. Шнайдера «Вивчення рівня комунікативного контролю» було встановлено три рівні розвитку в студентів комунікативного контролю. Характеристика рівнів:

- високий рівень комунікативного контролю свідчить про вміння студентів постійно стежити за собою, керувати вираженням своїх емоцій, легко входити в будь-яку роль, вільно почуватися, спроможність спрогнозувати враження, що справляють на інших, а також труднощами у безпосередності самовираження, розгубленням у непередбачуваній ситуації;

- середній рівень комунікативного контролю притаманний студентам, які виявляють щирість під час спілкування, але водночас стримані у своїх емоційних проявах, у поведінці зважають на оточення, вміють співвідносити свої реакції з їх поведінкою;

- низький рівень комунікативного контролю проявлено у високій імпульсивності спілкування, відкритості, розкнутості, низькій залежності комунікативної поведінки від ситуації спілкування, невмінням співвідносити її з поведінкою інших людей.

Середній рівень комунікативного контролю, який багатьма дослідниками (О. Брюховецька) визнається як оптимальний для педагогічної діяльності, встановлений у 52 % здобувачів бакалаврського і 59 % здобувачів магістерського рівня вищої освіти.

За методикою «Комунікативні вміння» встановлено п'ять рівнів сформованості компетентного стилю спілкування в майбутніх педагогів, а саме: високий, вище за середній, середній, нижче ніж середній, низький.

Для компетентного, впевненого, партнерського стилю спілкування є притаманним адекватне реагування на поведінку інших відповідно до ситуації, вміння легко налагоджувати контакти з різними людьми, виражати позитивні почуття й оцінки стосовно них, звертатися по допомогу та підтримку, здійснювати їх самому, відмовляти за потреби, здійснювати самоконтроль під час виникнення конфліктних ситуацій.

Подальший кількісний та якісний аналіз отриманих даних дозволив визначити домінуювальний стиль спілкування досліджуваних обох груп, що виявляється в окремих комунікативних ситуаціях, зокрема:

- ситуації, де виявляються реакції на позитивні/негативні висловлювання партнера; ситуації, в яких проявляється реагування на звернення-прохання; ситуації бесіди; ситуації, які вимагають прояву емпатії.

Якісний аналіз даних показує, що для всіх груп досліджуваних не є характерним агресивний стиль спілкування, що має ознаки ігнорування інших людей, орієнтацію на досягнення власних цілей, незалежно від того, які наслідки будуть мати дії мовця для інших, і виявляється у критиці, перериванні партнера, неприйнятті чужих аргументів, погрозах тощо.

Домінування компетентного стилю спілкування у респондентів обох груп має місце у ситуаціях, що вимагають реагування на схвалення, позитивні

висловлювання співрозмовника, а також потребують прояву емпатії.

Вивчення кореляційних зв'язків між показниками сформованості когнітивного компонента та особливостями функціонування емоційного та мотиваційного компонентів здійснювалося засобами програми SPSS Statistics 23 за допомогою коефіцієнта кореляції r-Пірсона, оскільки статистичний критерій нормальності Колмогорова-Смирнова засвідчив відповідність емпіричного розподілу нормальному ($p > 0,05$).

Вивчення й аналіз взаємозв'язків між показниками сформованості структурних компонентів мовної особистості студентів бакалаврського рівня вищої освіти

і образною гнучкістю ($r = 0,404$; $p \leq 0,01$), образною біжучістю та вербальною й образною гнучкістю ($r = 0,332$; $p \leq 0,05$, $r = 0,460$; $p \leq 0,01$), довжиною асоціативного рядка і кількістю та розміром семантичних гнізд ($r = 0,648$; $p \leq 0,01$, $r = 0,543$; $p \leq 0,01$).

Встановлено позитивні кореляційні зв'язки між показниками сформованості складників мотиваційного компонента мовної особистості студентів, зокрема: між рівнем комунікативного контролю і рівнем їхньої компетентності у спілкуванні ($r = 0,326$; $p \leq 0,05$).

Крім цього встановлено позитивні кореляційні взаємозв'язки між складниками когнітивного й мотиваційного компонентів, а саме: між показниками вербальної, образної біжучості та вербальної гнучкості й рівнем комунікативного контролю ($r = 0,333$; $p \leq 0,05$, $r = 0,332$; $p \leq 0,05$, $r = 0,330$; $p \leq 0,05$), між рівнем компетентності у спілкуванні та довжиною асоціативного рядка ($r = 0,279$; $p \leq 0,05$). Змістовне наповнення цих зв'язків засвідчує, що рівень комунікативної компетентності здобувачів магістерського рівня пов'язаний з активністю їх мовленнєво-мисленнєвої діяльності, здатністю швидко актуалізувати й оперувати знаннями з власної мовної картини світу.

Проведене теоретичне й експериментальне дослідження свідчить про необхідність проведення спеціальної навчально-методичної роботи в педагогічному закладі вищої освіти з розвитку мовної особистості студентів, причому здійснений аналіз поняття мовної особистості здається перспективним для укладання ефективної програми з її розвитку. Так, вихідними передумовами здійснення навчальної роботи з розвитку мовної особистості студентів педагогічних закладів вищої освіти вважаємо основні теоретичні положення про міждисциплінарний характер поняття та уявлення про структуру мовної особистості.

показали наявність позитивних кореляційних зв'язків лише між показниками когнітивного компонента, а саме: між довжиною асоціативного рядка і кількістю та розміром семантичних гнізд ($r = 0,580$; $p \leq 0,01$ і $r = 0,579$; $p \leq 0,01$ відповідно), при цьому не встановлено зв'язків між складниками інших компонентів. На нашу думку, це свідчення, що на цьому етапі становлення мовної особистості студентів ще немає внутрішньої узгодженості, цілісності в її розвитку.

Вивчення взаємозв'язків у структурі мовної особистості здобувачів магістерського рівня вищої освіти показало наявність позитивних кореляційних зв'язків між показниками складників когнітивного компонента: між вербальною біжучістю

Нелля НИЧКАЛО,
академік-секретар
Відділення професійної освіти
і освіти дорослих НАПН України,
доктор педагогічних наук,
професор, академік
НАПН України

Улиху годину кровопролитної російської війни проти України щодня відбувається багато подій – і сумних, і оптимістичних, множаться героїчні сторінки історії українського народу, народжуються й утверджуються нові традиції. Безумовно, це стосується різних сфер життєдіяльності нашого суспільства, зокрема міжнародної співпраці.

Міжнародна співпраця НАПН України за майже два роки війни не згасла. Навпаки – значно розширилася і збагатилася новими ідеями, реальними результатами, стала більш динамічною та ефективною. Прикладів цьому не десятки, а сотні. Один із них – IX Польсько-український/Українсько-польський науковий форум, що відбувся у травні 2022 р. в Університеті Марії Кюрі-Склодовської в Любліні.

Не випадково саме під час воєнного стану в нашій державі НАПН України підписано нові меморандуми та угоди про співпрацю з університетами, академіями, інститутами та іншими закладами освіти і науки зарубіжних країн, наприклад: з Академією юстиції Республіки Польща, Університетом Марії Кюрі-Склодовської в Любліні,

Народження традицій

Академією прикладних наук ім. Стефана Баторія в Скерневіцах та інші.

Поряд із цим є чимало інших дуже цікавих фактів. Наведемо лише один із них. Так, понад чверть сторіччя здійснюється системна співпраця за різними напрямками з Академією спеціальної педагогіки ім. Марії Гжегожевської у Варшаві (АСП). У публікаціях польських учених – голови Наукового педагогічного товариства «Польща-Україна», іноземного члена НАПН України **Франтішека Шльосека**, доктора наук **Дороти Янковської**, іноземного члена НАПН України **Яна Лащика** та інших педагогів (академічних вчителів) наведено чимало цікавих прикладів, що свідчать про реальність, конкретність і плідність нашої співпраці (Вісник НАПН України, 2022, 4(2); Всеукраїнська газета «Освіта і суспільство», 2021-2023 рр.). Відомо, що АСП була співорганізатором дев'яти польсько-українських наукових форумів разом з Науковим педагогічним товариством «Польща-Україна» (Франтіше Шльосек). Спільно проведено чимало конференцій, методологічних семінарів, круглих столів, творчих зустрічей у Варшаві і Києві, у Кракові і Харкові, у Познані і Львові та в інших містах. Саме з АСП (Ф. Шльосек. «Współpraca polskich i ukraińskich pedagogów wczoraj, dziś i jutro», 2022), відбувалися урочисті зібрання, на яких підбивалися підсумки конкурсу «Науковий дебют» для українських студентів. Його ініціатор та організатор – депутат Європарламенту **Єжи Бузек**. За ці роки видано десятки монографій, підручників, навчальних посібників, збірників наукових праць польською та українською мовами.

Доречно наголосити, що ректори АСП – іноземні члени

НАПН України **Ян Лащик** і **Стефан Квятковський**, а також нинішній ректор, професор **Барбара Марцінковська** завжди сприяли розвитку нашої співпраці, кожен з них був і нині є її активним учасником. У 2016 р. за ініціативи професора Яна Лащика – тоді ректора АСП та професора **Франтішека Шльосека** – голови Наукового педагогічного товариства «Польща-Україна», започатковано видання польсько-українського наукового щорічника «Edukacja zawodowa i ustawiczna» (головний редактор **Адам Соляк**). Що ж стосується меморандуму про співпрацю НАПН України з АСП, то цей офіційний документ був оновлений у січні 2023 р., тобто за понад чверть сторіччя спільної роботи.

24 травня цього року в АСП відбулася особлива подія – на урочистому засіданні Сенату АСП академіку НАН України і НАПН України **Василію Кременю** було вручено диплом Почесного доктора (Honoris Causa). Таке високе визнання відомого українського вченого-філософа у Республіці Польща стало і добрим символом, і водночас підсумуванням багатолітньої співпраці наукових спільнот. Наукову доповідь номінанта **Василя Кременя** «Філософія людиноцентризму в системі сучасних цінностей» пронизано прогностичними ідеями щодо нового осмислення проблем особистості в контексті теорії людиноцентризму, їх творчої реалізації в умовах страшної повномасштабної російської агресії та в перспективі повоєнного розвитку нашої держави.

Книга «Doktor Honoris Causa Akademii pedagogiki specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej Wasyli Grygorowicz Kremień», видана до цієї пам'ятної події, – це історичний науковий документ, в якому органічно поєдналися

об'єктивні оцінки й особливі характеристики **Василя Кременя** як державного діяча, вченого-філософа, президента НАПН України і Людини з козацького роду.

Не буде перебільшенням, якщо ми наголосимо, що ця подія стала новим етапом у нашій науковій співпраці з АСП. Не випадково саме на цьому етапі народжуються нові традиції, ініційовані Почесним доктором Honoris Causa **Василем Кременем**. 1 грудня 2023 р. за його ініціативою відбулася неформальна зустріч з керівництвом АСП. Її відкрила професор, доктор хабілітований **Барбара Марцінковська**. Учасники зустрічі – проректор з наукової діяльності, професор **Ярослав Роля**, професори **Франтішек Шльосек**, завідувач лабораторії методики та педагогіки творчості **Ян Лащик**, завідувач кафедри педевтології **Ярослав Міхальський**, директор Інституту педагогіки АСП доктор **Данута Урига**, науковий співробітник лабораторії методики та педагогіки творчості професор **Серго Курулишвілі**, співробітники лабораторії педевтології, доктори **Беата Шуровська**, **Йоланта Вішневська**, **Патриція Юркевич**.

Урочистим був початок цієї зустрічі. Президент НАПН України сердечно привітав професора **Франтішека Шльосека** з ювілеєм і вручив йому медаль НАПН України «Іван Франко» за особистий вагомий внесок у педагогічну науку та активну участь у розвитку польсько-української співпраці у сфері освіти і педагогічної науки.

Після цього академік **Василь Кремень** виконав доручення вченої ради Хмельницького національного університету (ректор – доцент **Сергій Матюх**) і поінформував учасників зустрічі про нагородження професора Яна Лащика срібною медаллю «Василь Зеньковський»

за значний особистий внесок у розвиток педагогічної науки.

Відбулася конструктивна розмова з важливих проблем, спричинених повномасштабною російською агресією проти України, зокрема щодо освіти в умовах війни, напрямів діяльності НАПН України у спротиві рашистам. Це був незвичайний звіт Почесного доктора Honoris Causa Василя Кременя про його особисту діяльність у цю складну історичну добу, а також про основні напрями діяльності НАПН України, яку він очолює чверть сторіччя.

Учасників цієї зустрічі приголомшила гірка статистика: понад 3,4 тис. закладів освіти постраждали внаслідок бомбардувань і обстрілів, із них 332 заклади зруйновано повністю. Зокрема, зруйновано 104 і суттєво пошкоджено 1096 закладів дошкільної освіти (загалом 8,6 % від загальної кількості), зруйновано 226 і пошкоджено 1619 закладів загальної середньої освіти (14 %), зруйновано 23 і пошкоджено 270 закладів професійної освіти (21 %), повністю зруйновано 4 і пошкоджено 69 закладів вищої освіти (22 %). І ці цифри щодня зростають.

Доповідач також наголосив, що ці матеріальні збитки не можна порівнювати з тими людськими втратами, що зазнала й нині зазнає Україна внаслідок агресивних дій рф.

За даними ООН, російська війна забрала життя у майже 10 тис. і скалічила понад 16 тис. цивільних громадян України, у тому числі загинуло 511 дітей і понад 1100 дітей отримали поранення різного ступеня тяжкості. Сотні тисяч громадян України стали інвалідами війни, із них – більше 20 тис. лишилися рук або ніг.

Російсько-українська війна стала не тільки жорстоким випробуванням для українського народу, а й перевіркою стану справ у різних сферах суспільного життя й засвідчила, що українська освіта завдяки високому патріотизму і професіоналізму, психологічній стійкості нового покоління українців, притаманним їм європейським цінностям, гідно витримує цей іспит. А з нею складає іспит і Національна академія педагогічних наук України, яка безперервно, впродовж 31 року науково і методично-творчо супроводжує освітню сферу незалежної України. НАПН України з першого дня війни оперативно і системно реагує на сучасні виклики і нові загрози комплексними науковими дослідженнями з проблем освіти, педагогіки і психології, впроваджує інноваційні перспективні підходи до науково-методичного забезпечення освітньої сфери в умовах воєнного стану. Безумовно, постійна підтримка вчених-педагогів

братньої Польщі підвищує ефективність цієї нелегкої роботи під час війни.

Зміст неформальної зустрічі і зацікавленої розмови, що відбулася у Варшаві, збагатили доповнення і відповіді на запитання ректора Національного університету технологій та дизайну, академіка НАПН України **Івана Грищенка**, який чітко сформулював соціально-економічні і дидактичні аспекти діяльності українських університетів та інших закладів вищої освіти в умовах війни. Він навіть конкретні приклади незламності, наполегливості і творчості педагогів очолюваного ним університету в організації освітнього процесу під час російської агресії.

Активні учасники дискусії – професори Франтішек Шльосек, Ян Лащик, Ярослав

Міхальські висловили слушні пропозиції щодо окремих напрямів подальшої співпраці, а саме – проведення X Українсько-польського/ Польсько-українського наукового форуму «Освіта для цифрової трансформації суспільства» у вересні 2024 р. у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського; розвитку спільних андрагогічних і педевтологічних наукових досліджень; започаткування нових експериментальних пошуків тощо.

Про що свідчить остання неординарна подія? На нашу думку, це народження нової наукової традиції – зустрічі доктора Honoris Causa з керівниками і науково-педагогічними працівниками польського вищого навчального закладу зі сторічною історією, що надала йому такий високий науковий статус.

Переконані, ця традиція утвердиться й буде жити довгі роки і в Польщі, і в Україні. Адже реально відбувається прямий і зворотній зв'язок учених-педагогів обох країн. Це об'єднує і зміцнює інтелектуальний потенціал, дозволяє підніматися на новий, більш високий щабель наукової співпраці, здійснення нових прогностичних досліджень в умовах цифрової трансформації суспільства та європейської інтеграції.

Шкільні традиції сучасності

Козацькому роду нема переводу

Для київського закладу загальної освіти № 13 вже стало традицією проводити до Покрови Пресвятої Богородиці та Дня захисників і захисниць благодійні ярмарки зі збором коштів для наших воїнів. Цього року нам пощастило доєднатися до проекту Київської Малої академії наук учнівської молоді «Незламність – генетичний код української нації», в рамках якого й було організовано наш ярмарок «Козацька Покрова» на підтримку ЗСУ, посвята учнів у козацьку організацію «Микільська Січ ім. Михайла-Станіслава Кричевського» та змагання серед козацьких куренів – «Козацький гарт».

В умовах війни з росією дуже важливим для виховання учнів є залучення їх до волонтерського руху, який з новою силою активізувався від 24 лютого 2022 року. Участь дітей у ярмарці дає змогу дітям відчувати причетність до допомоги нашій армії, а долучення до козацької організації – зрозуміти суть нашої одвічної боротьби за незалежність.

На благодійному ярмарку продавалися різноманітні смаколики та вироби, виготовлені як руками дбайливих батьків, так і самих учнів. Серед запропонованого асортименту – випічка та солодощі. На ярмарку можна було придбати різноманітні страви, вироби ручної роботи, сувеніри, сфотографуватися у спеціально створених фотозонах тощо.

Відвідавши ярмарок, кожен отримав незабутні емоції, а головне – підтримав наших захисників. Завдяки батьківському, учнівському та педагогічному колективу школи було зібрано 98 тис. гривень! Ці кошти передано на придбання машини для 57 бригади, яка зараз на Донецькому напрямку.

Паралельно з ярмарком вперше проходила посвята в члени козацької організації «Микільська Січ ім. Михайла-Станіслава Кричевського». Посвяту здійснила гетьман **Марія Ананьєва**. Учні із захватом долучилися до цієї цікавої традиції, були записані до реєстру, отамани отримали свої булави, курені – корогви;

поїли кулешу, після чого приступили до «Козацького гарту».

Під час «Козацького гарту» діти змогли проявити не тільки свою фізичну витривалість, а й розум і кмітливість. Переможцями того дня став кіш «Борц» учнів 5-А класу.

Цікавим є започаткування цієї традиції та створення самої організації, яке розпочалося з написання науково-дослідницької роботи в Київській МАН учнівської молоді, відділенні філософії та суспільствознавства, секції педагогіки (методист **Лариса Карчина**) учнем 9-В класу **Олександром Македоном**. У 2022 р. Олександр виявив зацікавленість у дослідженні історії козацтва, а саме того, як тоді навчали його ровесників, і ця наукова робота переросла в дещо більше. У 2023 р. було створено козацьку організацію «Микільська Січ ім. Михайла-Станіслава Кричевського» на базі СЗШ № 13 м. Києва, що була покликана об'єднати учнів, які хочуть дізнатися більше про славетну історію козацтва. Ця ініціатива Олександра є особливо важливою в умовах війни росії проти України і допомагає учням більш детально розібратися в історії козацтва як важливій добі в історії України, і що найважливіше – розвінчати міфи, фейки та наративи, нав'язані нам спочатку російською імперією, советським союзом, а потім і сучасною росією.

Свічка пам'яті

Навчально-просвітницьке заняття-реквієм «Запалимо свічку у Світлиці...» в межах проектів «Музейна педагогіка в освітньо-культурному просторі Києва: проблеми, сьогодення, перспективи» і «Незламні – генетичний код української нації» відбулося в СЗШ № 13. На цьому

заході учні разом з керівником секції педагогіки Ларисою Карчиною говорили про голодомор як геноцид українського народу і вкотре нагадали різницю між голодом та голодомором. Голодомором ми вважаємо ті події, оскільки організовано їх було навмисно у 1932-1933 роках очільниками советського союзу. Скоєний з насильницькими намірами остаточно ліквідувати спротив та опір українського народу комуністичному режиму і небажанням бачити нескорену Україну.

Також не обійшли стороною згадки і про два інші голодомори 1921-1923 рр. та 1946-1947 рр., які також носили характер геноциду українського народу. До нинішнього дня нам достеменно невідомо про кількість жертв тих страшних часів, коли українці вимирали цілими родинами, селами та містечками.

Нині під час чергового акту геноциду українського народу зі сторони росіян ми маємо говорити про голодомор знов і знов, маємо пам'ятати жертв советського тоталітарного режиму і – найважливіше – вшановувати пам'ять загиблих та ні в якому разі не забувати про це!

На вшанування пам'яті жертв Голодоморів, у шкільному музеї-світлиці Спеціалізованої загальноосвітньої школи № 13 ім. І. Хитриченка учні запалили свічку пам'яті.

Назар ЧЕКИШ,
заступник директора
з навчально-виховної роботи
СЗШ № 13 ім. І.Хитриченка
м. Києва

Не згасне ім'я України, доки в нас пам'ять жива

У Музеї Олеса Гончара, що у школі № 76 м. Києва, яка носить ім'я письменника, 29 листопада відбувся захід-реквієм за жертвами Голодомору 1932-1933 рр. Тематичну презентацію підготували учні 6-В класу на чолі з класною керівницею **Наталею Прищепок**.

«Без минулого немає майбутнього» – вираз, що став загальноживим, проте назавжди збереже свою актуальність. Тяглість історії – це те, що визначає народ. Ми маємо пам'ятати своє минуле, щоб упевнено будувати краще майбутнє. Є багато дискусій про те, з якого віку потрібно обговорювати з дітьми психологічно складні теми. Учителі ж переконані, що починати можна змалку, попричино лише знайти грамотний підхід.

Шестикласники навчаються за програмою НУШ, що зумовило певні особливості при підготовці до заходу. Основною метою було донести до дітей історію про трагічні події українського народу з

урахуванням особливостей сприйняття, коректно піклуючись про їхнє ментальне здоров'я.

На заході діти розповідали уривки віршів, переглянули мультфільм «Голодний дух», зробили тематичну інсценізацію, а також напередодні, 25 листопада, долучилися до загальнонаціональної акції «Запали свічку». Завдяки різнобічній роботі вчителя української мови і літератури та екскурсовода музею **Олександри Мороз** учні дійсно відчули скорботу за жертвами Голодомору та щиро промовляли поетичні рядки.

Директор школи **Олена Знак** зауважила, що Голодомор – страшна подія в історії народу, це була непоправна втрата мільйонів безневинно вбитих українців. Але доки ми пам'ятатимемо і шануватимемо пам'ять загиблих, доти і матимемо право на життя.

На заході була присутня гостя – керівник секції педаго-

гіки відділення філософії та суспільствознавства Київської МАН учнівської молоді **Лариса Карчина**, яка розповіла про трагічні сторінки історії нашої держави – цей злочин ХХ століття, метою якого було знищення українського народу як нації. На жаль, історія повторюється знову, через 90 років після Голодомору росія знову застосовує проти українців геноцид, щоб знищити нашу ідентичність, культуру, мову, а відтак – знищити українську націю. Зараз російські окупанти нищать наші міста і села, масово вбивають і депортують українців, а в 1932-1933 роках морили людей голодом, відбираючи усі засоби

існування.

Усі учасники заходу вшанували пам'ять загиблих хвилиною мовчання.

Голодомор 1932-1933 років – це воїстину жахлива та повна скорботи сторінка історії України. Ми маємо пам'ятати трагічне минуле наших пращурів, брати відповідальність за своє краще майбутнє.

Тамара КОВАЛЕНКО,
заступник директора
Спеціалізованої школи № 76
з поглибленим вивченням
української мови
та літератури
імені Олеса Гончара,
м. Київ

Сучасний українець – який він?

Круглий стіл «Хто такий справжній українець», на якому зустрілися вихованці та випускники Київської МАН учнівської молоді, столичні школярі, студенти, експерти й науковці, відбувся 22 листопада у Національному музеї Революції Гідності. Він був присвячений Дню Гідності та Свободи й проходив у межах реалізації проєктів «Незламність – генетичний код українців» та «Музейна педагогіка в освітньо-культурному просторі Києва: проблеми, сьогодення і перспективи».

У режимі роботи міні-тренінгу учасники обговорювали, яким є справжній українець, які риси йому притаманні, які погляди він обстоює, які ідеї боронить. Учасники спільно виконували завдання, занурювалися в різні історичні періоди державотворення, напрацьовували своє розуміння духовних і національних цінностей.

А ще згадували слова Великих Українців – гідних, чесних, відданих, як от: «...ніхто з нас не зробить нації, коли ми самі нацією не схочемо бути», – В'ячеслав Липинський;

«Дай Боже нам любити Україну понад усе сьогодні – маючи, щоб не довелося гірко

любити її, втративши. Настав час великого вибору: або єдність і перемога та шлях до світла, або поразка, ганьба і знову довга дорога до волі», – В'ячеслав Чорновіл.

Розуміння гідності як першооснови соціального і правового буття кожного громадянина. Усвідомлення своєї громадської цілі, громадянського обов'язку, дотримання прав та свобод. Розвиток цивілізаційного шляху розвитку України та виховання готовності його захищати. Це і є основні якості, риси та позиція справжнього Українця.

Нині питання утвердження української національної та громадянської ідентичності як складника забезпечення національної безпеки України та формування активної громадянської позиції, національно-патріотичного виховання є першоосною.

Надзвичайно вдячні, що серед присутніх були **Остан Стасів** – учасник Революції Гідності, а нині – воїн ЗСУ, **Максим Гальченко** – директор Інституту обдарованої дитини НАПН України, **Тетяна Федунова** – директор Спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів з поглибленим вивченням англійської мови № 85 м. Києва, **Володимир Васинюк** – провідний фахівець НЦ МАН України, **Олександр Юров** – почесний посланець освітян нескорених міст України.

Лариса КАРЧИНА,
керівник секції педагогіки
відділення філософії
та суспільствознавства
Київської МАН
учнівської молоді,
методист вищої категорії

У пошуках магічного скарбу

Центру позашкільної роботи Святошинського району міста Києва – 50!

У нашому тривожному сьогодні є і яскраві світлі моменти – сонячним промінцем став ювілейний вечір Центру позашкільної роботи (ЦПР) Святошинського району столиці з нагоди його 50-річчя. Це найбільший нині заклад з-поміж таких центрів. Тут навчається понад чотири тисячі вихованців, слухачів за різними напрямками позашкільної освіти, а це майже 20 відсотків від загальної кількості учнів району. Упродовж своєї славетної історії він став відомим не лише в Києві та Україні, а й за кордоном і виконує надзвичайно важливу роль у вихованні покоління юних. Плекаючи таланти, розвиває, допомагає визначитися з майбутньою професією, прокладає шлях у світ мистецтва – пісенного, театрального, музичного, образотворчого, декоративно-прикладного... Навчання охоплює різноманітні сфери сучасного життя: науку, мистецтво, культуру, економіку, спорт, інформаційні технології, гуманітарні науки.

Свято радості, добра, творчості, безмежної любові до дітей!

У фое Центру культури «Святошин» було розгорнуто виставку творчих робіт вихованців і педагогів відділів народної творчості та декоративно-прикладного й образотворчого мистецтва, художньої творчості; лунали твори класичної та сучасної музики – народний художній колектив духового оркестру «Унісон» під орудою **Геннадія Григор'єва** та керівника естрадно-інструментального гуртка **Геннадія Бедратого** створили атмосферу передчуття святкового дійства ще до початку урочистостей. А виставка «Старі фотографії» ніби повернула багатьох педагогів, колег-позашкільників, випускників Центру, тепер уже дорослих вихованців та їхніх батьків, котрі зібралися на свято, у минуле дитячих та юних років і на мить занурилася в спогади... На їхніх обличчях з'явилися щасливі усмішки, по-дитячому безпосередні та щирі.

Біля входу до зали гостей та учасників привітно зустрічали міми – **Даша Клімкіна** та **Даниїл Денисенко**, студенти Київської муніципальної академії естрадного та циркового мистецтва (кафедри циркових жанрів спеціалізації «Пантоміма», викладач – випускниця ЦПР **Тетяна Кузнецова**). Зустрічі давніх друзів, колег, упізнавання тих, з ким давно не бачилися, радість, теплі обійми...

Зазирнула за лаштунки – юні та дорослі артисти готувалися до виступів, відчувалося хвилювання і водночас піднесення, велика відповідальність, адже в залі, як мовиться, ніде було яблуку впасти.

Найцінніший скарб – наші діти

Відниці **Анна Гречка**, нині педагог, культ-організатор Центру, колишня випускниця студії «Експромт» (керівник **Леся Калуга-Семенкова**) разом із колективом розпочала

святкове дійство під назвою «У пошуку скарбів ЦПР». І хоч вихованці, за задумом режисера, за допомогою чарівної книги «шукали» скарб, прокладаючи шлях в історичне минуле Центру, його легко було побачити: найціннішим і найдорожчим скарбом є самі діти, їхні керівники, педагоги, котрі ділилися не лише знаннями і вміннями, а й теплом душі, віддаючи частинку свого серця вихованцям; скарб – це і батьки, які привели своїх синів і донечок до цього позашкільного закладу. Та й сам Центр, який став для них ще одним рідним домом, де в них вірили, підтримували, де вони відчували радість перемог, миті слави, емоції успіху.

Кращих позашкільних педагогів було нагороджено відзнаками Департаменту освіти і науки КМДА, Святошинської районної в місті Києві державної адміністрації та управління освіти Святошинської РДА.

Особливою увагою була відзначена **Наталія Савенко** – берегиня ЦПРівського роду, яка очолювала колектив протягом 28 років. Завдяки її зусиллям Центр став одним із флагманів позашкільної освіти не лише в районі, а й в Україні, а сама **Наталія Іванівна** є надзвичайно фаховим експертом в галузі позашкільної освіти. Вона – «Відмінник освіти України», нагороджена медаллю «Софія Русова», почесним знаком Міжнародного академічного рейтингу «Золота фортуна» в номінації «Трудова слава». У 2019 році удостоєна почесного звання «Заслужений працівник освіти України», тож найщиріші вітання звучали на її адресу.

Від липня 2023 р. естафету в роботі Центру прийняв новий очільник колективу **Михайло Герасимчук**. Він сповнений сил та енергії тримати високий рівень набутих досягнень та відповідати сучасним вимогам щодо питань виховної роботи і позашкільної освіти. Директор подякував начальнику управління освіти **Олексію Суkenнікову** та начальниці відділу з питань виховної роботи та позашкільної освіти **Лілії Ревуцькій** за підтримку позашкільної освіти, за теплі слова та увагу.

Учасники концертної програми подарували глядачам неабияку насолоду своїми виступами! Народні художні колективи – пластичного театру «Веста» (керівник **Юлія Вілен**); «Театр пісні «Ладоньки» (керівник **Світлана Садовенко**); вокально-хорової студії «Диво калинове» (керівник **Оксана Калінчук**); хореографічного ансамблю «Сонечко» (керівник **Валентина Городецька**); **Аліна Сазонова** – випускниця та керівник народного художнього колективу вокального ансамблю «Мальви»; випускники хореографічного ансамблю «Волошки» та зразкового художнього колективу театру моди «Барвограй» (керівник

Світлана Лагутіна); випускники ансамблю спортивного бального танцю «Діалог» (керівники **Антоніна та Володимир Пекареви**); ансамбль спортивного бального танцю «Позитив данс» (керівник **Любов Зеленська**); зразковий художній колектив «Флік-фляк» (керівник **Сергій Денисенко**); зразкового художнього колективу ансамблю сучасного танцю «Апельсин» (керівник **Віктор Роман**).

Кredo педагогів – розвиток, творчість, компетентність, успіх

Центр має дуже потужний кадровий склад: 113 педагогічних і 28 технічних працівників. Серед педпрацівників – народна артистка України, два заслужені діячі мистецтв, два заслужені артисти естрадного мистецтва України, доктор педагогічних наук, кандидат педагогічних наук, майстер народної творчості, 14 педагогів, які мають звання «Відмінник освіти України», вісім – «Керівник гуртка – методист».

Колектив плідно співпрацює з Інститутом проблем виховання НАПН України, Українським державним університетом імені Михайла Драгоманова, Інститутом екології, економіки і права, постійно публікує результати своїх досліджень у фахових виданнях.

На базі Центру від 1999 р. діє Музей історії Святошинського району, який нині налічує понад 1000 експонатів і має звання «Зразковий».

Завдяки високому рівню виконавської майстерності гуртківців, шість колективів Центру носять почесне звання «Зразковий» та 11 – «Народний». Вихованці Центру є постійними учасниками районних, міських мистецьких заходів та переможцями міжнародних, всеукраїнських, міських конкурсів і фестивалів.

Від 2002 року успішно склали іспит та отримали свідоцтво про позашкільну освіту близько 3000 гуртківців Центру. Його випускники стають студентами кращих вишів

столиці, Європи, працюють у відомих мистецьких колективах, серед них є політики, вчені, чудові фахівці у різних галузях діяльності та сферах життя.

Можливість. Вдячність. Доступність

Приємні миті святкування розділили з господарями почесні гості: президент Міжнародної асоціації позашкільної освіти **Олена Биковська**; депутат Київської міської ради **Олеся Зубрицька**; представники Департаменту освіти і науки виконавчого органу Київської міської ради – начальник відділу позашкільної освіти **Вікторія Ткаченко**, головний спеціаліст відділу позашкільної освіти **Олександр Сергєєв**; начальник відділу з питань виховної роботи та позашкільної освіти управління освіти Святошинської РДА **Лілія Ревуцька**; методист вищої кваліфікації відділу навчально-методичної роботи та дистанційної освіти КПДЮ **Ірина Краснопеєва**; член НСЖУ, філолог, редактор часопису для дітей «Я сам/А» **Тетяна Кондратенко** та директорський корпус

закладів позашкільля Святошинського району. Почесні гості високо оцінили діяльність працівників Центру та вручили відзнаки різних рівнів.

Подяками та пам'ятними подарунками відзначено працівників у різних номінаціях: «Корифеї», «Золотий фонд», «ЦПРівський Олімп», «Наші перші Почесні», «Видатні педагоги», «Наші захисники», «Випускники-педагоги», «Батьківський актив», «Невидимий фронт» та «Зіркові випускники».

Зворушливі відеопривітання прозвучали від наших захисників: випускника **Артема Алексюка** та педагога **В'ячеслава Стеценка**. Відеопривітання надіслала і колишня директор **Галина Терпиловська** та зіркові випускниці **Ольга Тюніна**, **Валерія Чертіліна** та **Ольга Ковач**.

...Після концерту ще було гамірно: прощалися, дякували, обмінювалися враженнями. До пані Оксани Калінчук, народної артистки України, підійшов дорослий юнак, як виявилося – колишній учасник вокально-хорової студії «Диво калинове». Хлопчина прийшов у гурток вперше семирічним хлопчиком. Він так захопився музикою і співом, що не пропускав жодного заняття. Ще і ще спогади... Раптом його батько, який стояв поруч, увімкнув запис на диктофоні. «O sole mio», – звучав дзвінкий чистий дитячий голосочок. Скільки років пройшло, а тато зберігає цей запис з вдячною пам'яттю педагогові, яка навчила любити його сина прекрасне. Розчулилися ми всі. Ось так, без зайвих слів, на рівні духовного триває зв'язок між учителем і учнем, батьками, усіма нами... Заради цього і варто жити!

Поліна БЕРЕСТ,
член НСЖУ

Василь ТКАЧЕНКО,
головний науковий співробітник
Інституту всесвітньої історії НАН
України, доктор історичних наук,
професор, член-кореспондент НАПН України

Політизація – зброя двосічна. Давно відома істина гласить, «якщо ти не займаєшся політикою, то політика врешті-решт займеться тобою». Уже з часів Аристотеля кожен громадянин полісу усвідомлював, що «людина – істота політична». У часи середньовіччя про це якимось призабулося – доля людини перекладалася в руки Божого промислу. Втім епоха Відродження, закладаючи основи нової європейської культури, знову затребувала мудрість Еллади. Про її благотворний вплив нагадав нам у ХХ столітті Бертран Рассел: у Древній Греції «участь в громадських справах була всезагальною серед міських жителів. Людиною, яка не інтересувалася політикою, були незадоволені й називали «ідіотом», що по-грецьки дослівно означає «перейнятий особистими інтересами».

Наразі в Росії домінує тенденція до повної нівеляції громадянина як «людини політичної» і перетворення його на перейнятого особистими інтересами «ідіота». З приходом до влади Володимира Путіна склався негласний консенсус – політика є уділом президента, а народ отримує свою порцію «хліба і видовищ». Під сурдинку розмов про «духовні скріпи», у повсякденному житті сучасної російської людини запанував культ особистого прижиттєвого успіху, трактованого як успіху матеріального, незалежно від способу досягнення рівня добробуту. Відомо ж – «гроші не пахнуть».

З точки зору культивованого в Росії меркантилізму подібна психологічна настанова значимо полегшує життя – варто лише триматися подалі від політики. Однак,

Рашизм: витоки насилля

зауважує російський доктор історичних наук В'ячеслав Рібаков, «як поступово діюча отрута, така система цінностей отруює й руйнує будь-яку людську спільноту, складну соціальну структуру, будь-яку виробничу діяльність. Рвуться зв'язки, втрачають узгодженість колективні зусилля, перетворюючи в лицемірну видимість ненасильницькі, неформальні відносини, що засновані на людській надійності, впевненості у партнері, на довірі, добровільній координації, на відповідальності за спільну справу й відчуття обов'язку».

Наразі, висловлюючись словами Шекспіра, «розпалась сув'язь часу»: лінія глобального розколу засвідчила про себе як боротьба демократії й авторитаризму, навіть – неототалітаризму. У «Всесвітній доповіді 2022» виконавчого директора Human Rights Watch Кеннета Рота з тривогою зазначалось: «Натепер популярним є твердження про наростання авторитаризму в сучасному світі». На жаль, «нинішні демократичні лідери не відповідають масштабу поставлених перед ними викликів», а тому «ставки високі, результат протистояння між авторитаризмом і демократією залишається неясним... Інтереси захисту прав людини вимагають не тільки приборкання авторитарних репресій, а й підвищення планки для демократичних лідерів».

Б'ють на сполох і науковці. Останнім часом в основу їхнього теоретичного аналізу покладається розгляд моделей суспільного розвитку **під кутом зору продуктивності наявної системи**: 1) ліберальної моделі американського вченого Сеймура Ліпсета і 2) авторитарної моделі німецького дослідника Карла Шмітта.

На думку Саймура Ліпсета, демократія як тип культури і суспільних відносин не може огульно охоплювати всю сферу людського буття. На добре чи зле, але зона демократії, де виявляє себе «людина політична», у повсякденному житті часто-густо інкорпорована в тканину успадкованих із минулого традиційних та авторитарних неполітичних відносин та інститутів. Отже, ідеалізувати демократію як таку не доводиться, оскільки не всі проблеми в суспільстві вирішуються демократичним шляхом.

Не останню роль у деформації демократії відіграє й державна бюрократія. Чи не найгрунтовніше гандж бюрократичної системи

описав у Росії професор Віктор Макаренко. У його розумінні, бюрократичне управління являє собою не що інше як форму монополії певної верстви людей на політичний розум і мораль: «Будь-яка держава тією чи іншою мірою ідеалізує чиновника. Приписує йому проникливість, всезнання і мудрість та інші людські чесноти. Розповсюджує і підтримує уявлення про чиновника як ідеального громадянина, джерело мудрості при вирішенні усіх соціальних проблем. Уся решта громадян поділяється на благонамірених і неблагонамірених в залежності від того, чи приймають вони цю політичну ілюзію, чи ні». І ще одне: «Система управління і чиновник завжди прагнуть зняти із себе вину за соціальні протиріччя. І покласти їх на суспільство і громадян».

Однак, попри всі негативні сторони демократії, є одне принципове положення: з точки зору Ліпсета, способи вирішення поточних проблем набувають політичного характеру лише тоді, коли чинна соціальна регуляція в суспільстві перестає сприйматися як щось задовільне для відносно більшості учасників цієї спільноти. Відповідно назриває криза управління. І ось тоді на порядок денний постає необхідність періодичної зміни керівних персон і висунання нових фігур з новими стратегіями, актуалізується проблема виборів. Чи реалізується така модель поведінки демократичним шляхом, чи ні, залежить від цілої низки наявних передумов: здатність членів спільноти відстоювати свою точку зору; терпимість до чужих поглядів і переконань; готовність до пошуку компромісів, а не знищення опонента і противника; а найголовніше – наявність відкритої системи комунікацій, представлення різних точок зору. Лише за цих умов на політичному видноколі можуть з'явитися авторитетні фігури з необхідними інтелектуальними й моральними ресурсами. І тоді виборча кампанія набуває свого справді демократичного втілення.

Зовсім іншу модель вирішення кризових проблем представляє Карл Шмітт – німецький юрист і політичний теоретик, широко відомий у світі як «коронований юрист Третього рейху». Сьогодні він являє собою одну із яскравих і спірних фігур в теорії права і політичної теорії ХХ століття. У 1933 році він вступив до членів гітлерівської НСДАП, був призначений головним

редактором нацистської газети для юристів Deutsche Juristen-Zeitung. Після розгрому гітлерівської Німеччини Шмітт не розкаювався у своїй ролі при створенні нацистської держави й провів у 1945 році понад рік у таборі для інтернованих. Позбавлений можливості працювати в академічній сфері, Карл Шмітт у 1960-ті роки читав лекції у франкістській Іспанії. На сьогодні Карл Шмітт вважається в Росії одним із «класиків політичної думки».

Так хто ж для сучасної Росії є дороговказом: Саймур Ліпсет чи Карл Шмітт? Аналізуючи практику путінського режиму, відомий російський соціолог Лев Гудков зазначає, що нинішня Росія не має нічого спільного із демократичною моделлю Сеймура Ліпсета. І навпаки – у практиці путінського режиму відтворюються тлумачення Карла Шмітта, висунуті ще у 1927 році. Так, Росія традиційно віддає перевагу в суспільному процесі не пошуку компромісу, а застосуванню технологій політичної мобілізації – тотальної, масової, негативної мобілізації. Назагал тут панує ідея протиставлення великих груп людей за принципом «свій/чужий», «друг/ворог». В основу масової консолідації путінського режиму покладено «спільність від супротивного». Головна лінія вододілу у цьому суспільстві пролягає між тими, хто представляє державу, і тими, хто наразі являє собою народну масу.

За таких обставин, з огляду на російську дійсність, реально «політичною» виявляється лише одна фігура Путіна: «суверен, носій вищої влади, його ознаки – здатність чи право оголошувати (вести, нав'язувати) надзвичайне становище. А це значить відмінити або ж зробити незначимими усі попередні нормативні положення, усе минуле законодавство і увести нові закономірності, нові правові принципи, встановити тим самим нову систему норм, поставивши над старою, ліквідувавши попереднє право. Такі можливості відкриваються лише в одному випадку: якщо суверен виступає від імені вищих цінностей, ідеалів, смислів, як персоніфікація значень трансцендентної сфери, по відношенню до котрої усі інші резони, аргументи й інтереси сприймаються як часткові і тому малозначимі».

Ухвалення у 2020 році поправок до Конституції РФ щодо необмежених термінів правління Путіна – яскраве тому свідчення. І це стосується не лише внутрішньої політики, але й активно проектується на

політику зовнішню, що робить їх тісно взаємопов'язаними. Трактуючи поняття «політичний», Шмітт мав на увазі насамперед jus belli – право оголошення стану війни і готовність вдатися до насилля як у сфері зовнішньої, так і внутрішньої політики. Путін користується цими прерогативами практично безконтрольно. Він одноосібно визначає «хто є ворог внутрішній, і хто є ворог зовнішній». Саме до цього закликав у свій час Карл Шмітт: «Держава як найвища політична єдність сконцентрувала у себе неймовірно повноваження: можливість вимагати від тих, хто належить до власного народу, готовності до смерті й готовності до вбивства, а також можливість убивати людей, що стоять по боці ворога». Коли названий ворог зовнішній і внутрішній, відбувається жорстка мобілізаційна консолідація суспільства, що супроводжується стерилізацією усіх приватних і групових інтересів. Ці інтереси назагал трактуються як сприяння ворогу, як пособництво йому. Це практикувалося й за радянських часів, а в сучасній Росії клеймо «іноземний агент», «націонал-зрадник» уповні логічно запанувало у сфері пропаганди. Таким чином, в контексті логіки Шмітта, сповідуваної Путіним, в нинішній Росії маємо в наявності, з одного боку, неототалітарну державу, єдиний мобілізований народ, а з другого – злого ворога, що набуває в уяві путіністів уповні метафізичного важкозрозумілого характеру.

Назагал регуляція у сфері внутрішньої політики Росії здійснюється силами поліції – придушення будь-яких форм громадянського суспільства, публічності, конкуренції, дискусій, вияву групових інтересів. А у сфері зовнішньої політики насувається тотальне одностороннє по відношенню до названого владою зовнішнього ворога. Найголовніше те, що, з точки зору кремлівського суверена, ворогом може бути оголошено будь-кого. Так, Україну було оголошено як «анти-Росію», як осередок і втілення метафізичного зла. І саме це стало, на превеликий жаль, щонайважливішою частиною механізму нинішньої суспільної мобілізації Росії. Широкомасштабне вторгнення путінської орди в Україну стало відправною точкою у визначенні того, що відбувається в сучасній Росії – в обстановці нагнітання антиінтелектуальної атмосфери в країні відбувається становлення фашизму як одного із різновидів нацистського неототалітаризму у специфічно російській формі «рашизму».

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського

оголошує конкурс на заміщення вакантних наукових посад у відділі:

педагогічного джерелознавства та біографістики:

- ✓ головний науковий співробітник,
- ✓ старший науковий співробітник,
- ✓ молодший науковий співробітник;

наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти:

- ✓ провідний науковий співробітник,
- ✓ старший науковий співробітник,
- ✓ науковий співробітник,
- ✓ молодший науковий співробітник;

цифрових технологій і комп'ютерного забезпечення:

- ✓ старший науковий співробітник,
- ✓ молодший науковий співробітник.

Вимоги до громадян України, які вільно володіють українською мовою і засобами ІКТ, на посади:

- головного, провідного та старшого наукового співробітника: науковий ступінь доктора наук або доктора філософії (кандидат наук), не менше п'яти років досвіду, за останні п'ять років не менше семи публікацій та/або патентів, а також високі моральні якості.

- наукового та молодшого наукового співробітника: мають вищу освіту рівня спеціаліста або магістра, а також високі моральні якості.

Строк подання заяв – один місяць з дня опублікування оголошення.

Претенденти на вакантну наукову посаду подають такі документи:

- ✓ письмову заяву на ім'я керівника про участь у конкурсі, написану власноруч;
- ✓ копію документа, що посвідчує особу;
- ✓ особовий листок з обліку кадрів з фотографією;
- ✓ автобіографію;
- ✓ перелік наукових праць, опублікованих у вітчизняних та/або іноземних (міжнародних) рецензованих фахових виданнях;
- ✓ копії документів про вищу освіту, підвищення кваліфікації, присудження наукового ступеня, присвоєння вченого звання, військового квитка (для військовослужбовців або військовозобов'язаних);
- ✓ копію документа, що посвідчує особу;
- ✓ копію трудової книжки (за наявності);
- ✓ письмову згоду на збір та обробку персональних даних.

Копії документів (крім копії паспорта) мають бути засвідчені за місцем роботи претендента або нотаріально.

Документи подавати за адресою: 04060, м. Київ, вул. Берлінського Максима, 9, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського, каб. 29-А, відділ кадрів.

Телефон для довідок: 099-425-65-74.

Навчально-науковий медичний інститут:

З початком повномасштабної війни життя у Навчально-науковому медичному інституті Чорноморського національного університету імені Петра Могили, розташованого у центрі міста Миколаєва, не зупинялось ані на хвилину і продовжується з перспективою подальшого розвитку. Цього року навчання для студентів першокурсників ННМІ є знаковим, вони навчаються у «новому» університеті, відбудованому після руйнувань, що було завдано ракетами РФ. Усе обладнання, аудиторний фонд та інструментальну базу повністю відновлено – це дозволяє студентам та викладачам працювати в аудиторіях повною мірою.

Сила спільноти

Це дійсно разючий приклад опору та відновлення в умовах військового конфлікту. Навчально-науковий медичний інститут Чорноморського національного університету імені Петра Могили заслуговує на визнання за зусилля та відданість, які виявили студенти, викладачі та адміністрація у відновленні Інституту після руйнувань, завданих під час обстрілів. Ця важлива подія є прикладом того, як заклади освіти можуть продовжувати свою місію і розвиватися навіть в умовах викликів та обмежень.

Навчання у відновленому університеті демонструє великий оптимізм і впевненість у майбутньому. Повне відновлення обладнання, аудиторного фонду та інструментальної бази дозволило професорсько-викладацькому складу Інституту надавати високоякісну освіту своїм студентам та здійснювати наукові дослідження, сприяючи розвитку медичної науки та практики в регіоні. Ця історія також свідчить про силу спільноти й важливість освіти в будь-яких обставинах.

Навчально-наукова база і кадрове забезпечення

Наразі в Навчально-науковому медичному інституті працює 11 докторів наук, професорів, понад 20 кандидатів наук, старші викладачі, завідувачі лабораторій та провідні фахівці,

які здійснюють освітню та організаційну діяльність переважно в очному форматі. Інститут провадить підготовку фахівців за вісьмома спеціальностями – Медицина; Фармація; Фізична терапія, ерготерапія / Реабілітація;

Біологія; Екологія; Психологія – та є одним з провідних структурних підрозділів Чорноморського національного університету імені Петра Могили як за кількістю освітніх програм та кількістю студентів денної і заочної форм навчання, так і за навчально-матеріальною базою (симуляційні кабінети, віртуальні лікарські тренажери та анатомічні віртуальні столи, клінічне обладнання та устаткування, лабораторії тощо) та висококваліфікованими кадрами, що забезпечують якість і результативність підготовки фахівців за усіма означеними спеціальностями.

Міжнародне співробітництво

Питання розвитку освіти, налагодження міжунівер-

ситетських зв'язків та найголовніше – розвитку, наразі знову актуалізовано.

Фахівці ЧНУ імені Петра Могили зацікавлені в розбудові функціонування медичних напрямів освіти. Протягом 10–28

2023 та низку зустрічей за медичним напрямом, що мали на меті встановлення академічних зв'язків між партнерськими установами й розвиток співробітництва у визначених галузях.

На початку липня 2022 року Європейське виконавче агентство з освіти і культури (EACEA) оголосило результати конкурсу програми ЄС Еразмус+ Жан Моне. Перемогу здобула заявка від кафедри екології – кафедра Жана Моне «Європейські зелені виміри» (координатором є професорка кафедри екології Навчально-наукового медичного інституту *Олена Мітрясова*). Проєкт має за мету формування компетентностей щодо обізнаності й усвідомлення екологічної політики ЄС у різних сферах збереження довкілля, зелених технологій та найкращих практик у сфері екологічної безпеки в контексті змін клімату задля досягнення цілей сталого розвитку.

2023 – рік відновлення і розбудови під час війни

У вересні 2023 року відбувся навчальний візит (представником Інституту була доцентка кафедри екології **Діана Крисінська**) з вивчення досвіду управління відходами в містах Швеції на запрошення Міжнародного фонду «Відродження» в рамках програми Environmental Policy and Advocacy Initiative for Ukraine за фінансової підтримки Швеції.

Викладачі Навчально-наукового медичного інституту у 2023 році стали сертифікованими тренерами Global Health Program за підтримки Harvard Humanitarian Initiative та International Medical Corp (**Олена Ларичева, Ганна Непейна, Юрій Фролов** та ін.) та провели навчання з сертифікованих напрямів з пілотною групою студентів та викладачів Інституту (вересень, листопад 2023).

Ініціативи молоді

Студенти Навчально-наукового медичного інституту здійснюють медичний супровід спортивних змагань різного рівня (наприклад, Відкритий чемпіонат Миколаївської області зі змішаних єдиноборств ММА, грудень 2023), акції в межах проекту

Live2grow з метою створення молодіжного простору, мають активну соціально-гуманітарну позицію, здійснюючи психологічну підтримку й супровід різних верств населення регіону та працюючи в закладах охорони здоров'я тощо.

Постійно проходять соціально-гуманітарні заходи, зо-

крема в рамках проведення інформаційної кампанії «Україна без бар'єрів», історико-патриотичного спрямування із запрошенням ветеранів та учасників бойових дій різних років та воєнних кампаній, військових та цивільних медиків тощо, заходів до тижнів психології, анатомії, медицини, екології й ін., що надає освітньо-професійному процесу соціальної значущості

за залученості студентської аудиторії до різноспрямованої комунікації.

Керівництво

Від серпня 2023 року Навчально-науковий медичний інститут очолює доктор педагогічних наук, професор **Наталія Терентьєва** – «Науковець року –

Могили. Та завдяки активній підтримці ректора Університету, доктора технічних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України **Леоніда Клименка**, керівництва університету, професорсько-викладацького та студентського колективів, батьківської спільноти, громадських організацій та між-

2019», лауреат Національного проекту «Гордість нації – 2020» та видавничого проекту «Україна. Науковці й освітяни: незламні у війні» (2023). Представляючи Інститут та Університет на міжнародному та всеукраїнському рівнях, завжди актуалізує питання підвищення якості освітніх послуг, підготовки затребуваних на ринку праці висококваліфікованих та конкурентоспроможних фахівців, співпраці військових та цивільного населення, розвитку горизонтальних та вертикальних управлінських зв'язків і перспективних векторів розбудови української держави.

Майбуття

Тут представлено лише фрагмент активної та різновекторної діяльності Навчально-наукового медичного інституту Чорноморського національного університету імені Петра

народних товариств бачимо перспективи плідної і продуктивної діяльності та розбудови незламного Університету в непростих умовах інноваційного розвитку країни.

У межах візиту до Університету Міністр освіти і науки України **Оксен Лісовий** і заступник Міністра освіти і науки України **Михайло Іван Винницький** відвідали лабораторії, симуляційні кабінети Навчально-наукового медичного інституту й побачили наживо освітньо-професійний процес підготовки фахівців, що додає впевненості у правильності обраного напрямку розбудови Університету в цілому і Навчально-наукового медичного інституту зокрема.

Віriamo в Сили Оборони й Україну!

Юрій ШЕРЕМЕТА,
«ОіС»

Іспит на людяність

Khamitov N. *The War in Ukraine and the new Humanism: David versus Goliath. Meta-anthropology of history of the 21st century*, Sofia: KIBEA Publishing, 2023. 123 c. <https://kibea.net/book/3321>

Хамитов Н. *Войната в Україна и новият хуманизъм: Давид срещу Голиаф. Метаантропология на историята на XXI век*. София: КИБЕА, 2023. 132 с. <https://kibea.net/book/3319>

Нещодавно в європейському інтелектуальному просторі сталася визначна подія – у Софії (Болгарія) у видавництві «КІБЕА» вийшла книга відомого в Україні та за її межами вченого – члена-кореспондента НАН України, доктора філософських наук, професора, провідного наукового співробітника Інституту філософії імені Григорія Сковороди НАН України, президента Міжнародної асоціації філософського мистецтва *Назіна Хамітова*. «Війна в Україні і новий гуманізм: Давид проти Голіафа. Метаантропология історії XXI століття» опублікована болгарською й англійською мовами. Це гарантує, що її ідеї можуть бути сприйняті в усьому світі. Наклад книги достатній, аби її можна було побачити у вітринах великих книжкових супермаркетів Європи й Америки.

Видання має відкрити для західного світу новий погляд на сутність і можливі наслідки війни в Україні. Для осмислення цього автор задіяв власну оригінальну методологію – метаантропология як філософію буденного, граничного й метаграничного буття людини і людства, що й відображено у заголовку.

«У трагічному моменті історії знаходиться весь світ: він складає іспит на людяність, до якого не підготувався», – пише Назіп Хамітов і доводить: західна цивілізація демонструє межі у відстоюванні демократії, свободи та прав людини на планеті. Межі ці вкорінені не просто у жаху ядерної світової війни, а й у небажанні позбавлятися того комфорту, без яких західна людина не уявляє життя. Учений пише, що «сучасний західний світ хворий на комфортманію», а «релігія комфорту перемогла релігію свободи Духу». Саме це і змушує політиків натискати на гальма, коли потрібно жертвувати задоволеннями та насолодами заради свободи та гідності людей, які живуть в авторитарних та неототалітарних суспільствах.

Проникливими є слова автора, звернені до народів Європи і Америки: «Я не закликаю західних людей повністю відмовитися від свого способу життя, який є результатом усієї історії Заходу, а їхніх лідерів – прийняти абсолютно нові, мобілізаційні способи взаємодії один з одним та з народом. Я закликаю до нового гуманізму, який є вже не просто ідеологією чи практикою підтримки біженців, а виявляється у гнучкому, дієвому та мудрому розумінні Іншого».

На думку Н. Хамітова, цей новий гуманізм має реально попереджати та зупиняти злочини проти людяності. Більше того, війну проти людяності – системні, світоглядно та «морально» виправдані злочини проти людяності. Це – злочини, зведені до рангу легітимних і навіть аблесних дій.

Автор вважає, що викриваючи і зупиняючи війну проти людяності, новий гуманізм входить у протистояння з неототалітаризмом, який виростає з авторитаризму в епоху Інтернету та соціальних мереж і «для якого життя особистостей і навіть цілих народів – ніщо у порівнянні з досягненням геополітичних цілей і утвердженням «єдино правильних» цінностей».

Неототалітаризм, маючи всі ознаки тоталітаризму, маніпулює масовою свідомістю у соціальних мережах Інтернету, створюючи видимість активних громадських обговорень значущих питань та подаючи себе гіпердемократичною системою. Назіп Хамітов формулює цікавий парадокс: з одного боку, неототалітаризм прагне створення соціальних мереж, які діють тільки в його країні або в групі країн, об'єднаних загальною ідеологією і пропагандою; з іншого боку, неототалітарна система робить усе, щоб «заразити» весь світ своєю ідеологією та пропагандою, більше того – своїм способом буття.

При цьому автор констатує

важливу закономірність: якщо авторитарна країна досить сильна або поєднується з подібними до неї країнами, економічний і політичний тиск демократії може чинити прямо протилежну дію: країна переходить від авторитаризму не до демократії, а до неототалітаризму. В умовах сучасного світу такий перехід зрештою зруйнує її, але це відбудеться не відразу. «Країна може існувати кілька років, придушуючи своїх громадян та сусідів, а то й розв'язуючи війну, яка з неминучістю стає війною проти людяності».

Вчений доводить, що нині авторитаризм може розвинути в будь-якій точці планети. І постає він обов'язково у масці демократії. Найтривожніше, що в умовах постковідного світу з жорсткістю його законів і правил та всесвітньою геополітичною турбулентністю, авторитаризм має тенденцію до неототалітаризму в цілій низці країн. Автор вважає, що новий гуманізм – це гуманізм реального недопущення перетворення демократичних країн на авторитарні, а авторитарних – на неототалітарні. На його думку, «це не лише філософія групи інтелектуалів, які критикують та трансформують концепції політичних та економічних практик, а й самі ці практики». Дослідник вважає, що «новий гуманізм наразі вийшов назустріч неототалітаризму, наче Давид до Голіафа».

Нині політика дедалі більше стає політикою постправди, коли подає спосіб бачення правди через «вірну» світоглядну оптику. Є фатальна межа, за якою починається тоталітаризм і неототалітаризм, що використовують постправду як

зброю – заперечення права Іншого на його власну світоглядну оптику, проманіпулювання, будь-які методи для трансформації переконань.

Дослідник наголошує на особливій ролі інтелектуалів у сучасному світі, їхніх можливостях і обов'язку актуалізувати мислення. Зараз їхня місія – сприяти розв'язанню світоглядних та екзистенціальних конфліктів між країнами та їхніми політичними лідерами у просторі професійної та народної дипломатії. В умовах агресивної фази гібридної війни, розв'язаної проти України, місія інтелектуалів – сприяти захисту народу та перемозі.

Центральною ідеєю книги є те, що в епіцентрі народження нового гуманізму, починаючи з 24 лютого 2022 року, перебуває Україна, а світ із співчуттям, тривогою та здивуванням спостерігає за нею. Україна нині чітко нагадує Давида, який бореться із Голіафом. І Голіаф цей – неототалітаризм. Це більше, ніж бій з Росією. Більше того, це битва з паростками неототалітаризму в усьому світі. Автор переконливо доводить, що це не лише військова, а й екзистенціальна битва за вільний та людяний світ; саме тому світ на боці України.

Світлана КРИЛОВА,
доктор філософських наук,
професор, професор кафедри
теоретичної і практичної
філософії Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка,
віце-президент Міжнародної
асоціації філософського
мистецтва

Почуття причетності як ресурс, що виникає у взаємодії

Галина БЕВЗ,
завідувач лабораторії
психології спілкування
Інституту соціальної
та політичної психології
НАПН України, доктор
психологічних наук

Суб'єктивна причетність є критерієм правильно-го процесу ідентифікації людини з групою, що досягається завдяки прихильності з боку оточення, підтримувальній поведінці, знаходженню спільних цінностей та переконань людини з групою. Тобто причетність є психологічним ресурсом, а соціально-психологічна технологія – засобом, що допомагає сформувати це почуття у стейкхолдерів освіти.

Почуття причетності виникає внаслідок соціальних інтеракцій, і воно впливає на ступінь участі кожної окремої людини в житті спільноти, громади. Деякі вчені використовують почуття причетності як індикатор активності спільноти: чим вище почуття причетності, тим вищий показник активності кожного члена цієї спільноти (Zsiga, Jung, & Valenzuela, 2012). Почуття причетності, як особисте почуття зв'язку з іншими та групами, пов'язує людину із суспільством – з одного боку, і виникає за умови підтримки та цінування групою – з другого. Деякі зарубіжні автори пропонують навіть використовувати почуття причетності як спрощений альтернативний спосіб вимірювання такого об'ємного конструкта, як «соціальний капітал», або як ресурс соціальної інклюзії чи як індикатор соціальної ексклюзії.

Психологічні ресурси взаємодії стейкхолдерів освіти – це

Почуття причетності є важливою потребою і фундаментальним мотивом людини, що спонукають її до соціальної взаємодії. Завдяки почуттю причетності людина здатна виходити за межі індивідуальних інтересів та докладати більших зусиль під час спільної діяльності. Маючи почуття причетності, людина здатна усвідомити власну значущість та зв'язок із надіндивідуальними процесами, робити внесок у спільний результат та відчувати себе важливою частиною колективу.

сукупність особистісних та середовищних опор, завдяки яким можна побудувати стосунки, підтримувати зв'язок і спілкування задля досягнення якісної освіти, її забезпечення та здобуття в умовах конкретного освітнього закладу.

Почуття причетності є гнучким і динамічним конструктом, який може змінюватися під впливом часу, контексту та обставин. Маючи почуття причетності, людина здатна досягти більшого суб'єктивного благополуччя, самовизначитися в професійному колективі, долучитися до життя громади.

Натомість брак почуття причетності призводить до небажання брати участь у певній діяльності і є демотивувальним чинником. Вимушена участь людини в діяльності, до якої вона не відчуває власної причетності, негативно позначається на її суб'єктивному благополуччі, призводить до апатії.

Позитивний приклад зв'язку між психологічними ресурсами, суб'єктивним благополуччям і соціальною інклюзією відображено в результатах дослідження німецьких учених, які вивчали рівень причетності студентів-іноземців до навчального процесу залежно від того, наскільки вони усвідомлюють цінність вищої освіти як інвестиції в життя в новій країні (Німеччині) і як частину довгострокової стратегії з інтеграції в нове суспільство. Цікавим для нас є висновок авторів про те, що суб'єктивне благополуччя студентів-іноземців залежить насамперед від того, наскільки вони відчувають соціальну причетність як надгруповий рівень, а не лише власну причетність до студентської спільноти. Тобто йдеться про те, що почуття причетності має кілька рівнів прояву із надгруповим як визначальним, зокрема на рівні спільноти.

Посиленню почуття причетності суб'єкта сприяє створення позитивного довкілля (сім'я, друзі, колеги) як ресурсного середовища: відкритого, гостинного, інклюзивного, підтримувального, що також є важливим чинником збереження стресостійкості особистості. Ми пропонуємо розглядати «почуття причетності» як внутрішній психологічний ресурс, що формується водночас під впливом середовища і полегшує адаптацію особи педагога до мінливого й подекуди стресового процесу діяльності у сучасних умовах. У світовій та українській освітній практиці описано низку способів посилення почуття причетності стейкхолдерів освітнього процесу (учнів шкіл, студентства, педагогів). Розглянемо деякі з них:

- програма «Студентське коло» передбачає створення теплого і привітного простору для спілкування з іншими студентами (учнями), формування почуття спільності та причетності до освітнього закладу, а також навчання стратегій покращення власного благополуччя в загальному розумінні;

- онлайн-база учнівських комітетів, студентських організацій із самоврядування, де можна знайти клуб за інтересами або створити власний;

- «Різноманітність та інклюзія» – цей напрям підтримує учнів/студентів, учителів/викладачів, співробітників, випускників та представників громади у створенні моделі справедливості та інклюзії. Він впливає на діяльність освітньої установи та кампусу і дає змогу бути почутими всім учасникам освітнього процесу в школі або членам університетської спільноти;

- щорічні заходи, що мають об'єднувати учнів та вчителів, батьків і лідерів громад, щодо екології довкілля та зменшення забруднення

лісів і водойм, популяризації здорового способу життя. Участь у цих заходах сприяє посиленню почуття причетності до громади, школи та класу, відкриває можливість для прояву самозарадності, відповідальності;

- Міжнародний офіс для старшокласників, студентів та науковців. Місія цієї установи полягає в наданні імміграційних послуг, соціально-психологічної підтримки та міжкультурного досвіду в затишній і дружній атмосфері для учнів/студентів, що приїхали за програмою обміну, та науковців протягом усього їхнього професійного становлення;

- послуги консультування та соціально-психологічної підтримки для учнів, батьків, студентів та педагогів. Консультаційні служби можуть пропонувати різноманітні послуги у форматі індивідуальної чи групової роботи для учасників навчального процесу, які відчувають себе відчуженими від колективу чи освітнього процесу.

Загалом є чимало різних ресурсних центрів чи об'єднань, діяльність яких у загальному сенсі спрямовується на посилення соціальної причетності учнів (студентів) різних закладів освіти та передбачає створення інклюзивного середовища тощо (Iowa State University). Як ми вже наголошували, ці ініціативи посилюють позиції учасників освітнього процесу як стейкхолдерів, зацікавлених у розвитку певних закладів освіти і, зокрема, якості освітніх послуг.

Підсумовуючи вищенаведені теоретичні викладки, висновуємо, що почуття причетності є базовою потребою людини: воно властиве кожному суб'єктові як учаснику соціальної взаємодії і здатне підтримувати

Закінчення. Початок на с. 25

цю взаємодію на ефективному рівні. Почуття причетності є тим психологічним ресурсом, який виникає завдяки процесу ідентифікації суб'єкта з групою, через систему соціальних зв'язків з оточенням та формування почуття єдності щодо розуміння освіти як цінності розвитку. Активізації почуття причетності може слугувати акціональна соціально-психологічна технологія (СПТ) «Фасилітація почуття причетності», яка підтримує процеси інтеграції щодо системи власних цінностей та цінностей діяльності закладу освіти, рефлексії негативного емоційного досвіду в контексті впровадження освітньої реформи та активізацію позитивних емоцій в афективній та когнітивній сферах. Змістовно ця технологія являє собою комплекс рефлексивних технік, який виконується у формі послідовного ланцюжка. Перша з технік – «Компас цінностей» – передбачає ціннісне самовизначення педагога в контексті освітніх змін, що на когнітивному рівні створює рамки відповідальності, а на емоційному – зменшує тривожність у реагуванні на повсякденні робочі негаразди. Друга техніка полягає в розвитку емоційної грамотності педагогів за

моделлю «4F» Р. Гринавея, адже дає змогу учасникам проаналізувати власні почуття, поглянути на ситуацію об'єктивно та спрогнозувати майбутнє відповідно до наявних фактів і переосмислених почуттів.

Аби перевірити ефективність цієї соціально-психологічної технології, ми провели захід для вчителів закладів загальної середньої освіти, під час якого використали технологію на активізацію почуття причетності педагогів. У зв'язку з карантинними обмеженнями через пандемію COVID-19 захід відбувся в онлайн-форматі. Тривалість проведення СПТ «Фасилітація почуття причетності вчителів» – дві академічні години. Учасниками процесу були фасилітатор, який управляв процесом структурованого обговорення (ставив завдання, контролював час, стежив за внутрішньою групою динамікою), і власне учасники заходу – представники різних педагогічних спільнот, які працювали в різномірній, егалітарній, групі. Тип інтервенцій фасилітатора був пов'язаний як із процесом, так і зі змістом роботи учасників. Його основним завданням було створення відкритого, сприятливого для обміну думками середовища, пояснення мети і чіткого формулювання завдань та здійснення підготовчих

процедур для проведення заходу в дистанційному форматі. Під час виконання технік фасилітатор сприяв налагодженню відкритої, теплої і водночас продуктивної атмосфери, що важливо для активізації та розвитку почуття причетності учасників. Здобутки застосування СПТ полягають у тому, що учасники мають змогу проаналізувати власні цінності, пов'язані з професійною діяльністю, усвідомлено поставитися до своєї роботи й опанувати свою тривогу щодо повсякденних викликів. Таким чином відбувається розбудова власного критичного мислення через перегляд та переосмислення власних емоційних реакцій на ситуацію і присвоєння (екстеріоризацію) нових здобутків. Навчитися рефлексувати з приводу певного досвіду, використовувати його надбання в майбутньому у схожих випадках дуже важливо, адже розширюється поведінковий репертуар учасника, зменшується гострота емоційних реакцій.

Ефективність застосування техніки «Компас цінностей» полягає у спрямованості на активізацію когнітивного аспекту причетності особи до суспільних змін. Її застосування має на меті об'єднання в мисленні особи змісту і цілей власної діяльності через пошук

спільних цінностей та шляхів їх реалізації в умовах установи /закладу. Використання комплексу рефлексивних запитань за технікою «4F» дає змогу учасникам технології не тільки переосмислити набутий (часто неприємний досвід), а й розглянути його в ресурсному ключі – можливості використання набутого досвіду в майбутньому.

Результатом застосованої СПТ «Фасилітація почуття причетності» в учасників експерименту відбулося значуще зростання показника почуття причетності, умотивованості та морального духу спільноти. Рефлексія щодо особистості приналежності до спільноти надала їм більшого натхнення в повсякденній роботі. Таким чином, ресурсність акціональної СПТ «Фасилітація почуття причетності» полягає в тому, що розуміння учасниками своєї роботи почало змінюватися, зокрема щодо способу досягнення власних цілей, усвідомлення міри її корисності для себе та інших тощо. Виконання комплексу рефлексивних вправ слугує інтеграції особистісних цінностей з надіндивідуальним рівнем, збалансуванню фону власного емоційного самопочуття через підвищення своєї емоційної грамотності та обміну досвідом з колегами – представниками інших спільнот.

Інститут вищої освіти НАПН України оголошує конкурс на посади у відділі:

Забезпечення якості вищої освіти:

- ✓ завідувач (1,0) – доктор наук або доктор філософії (кандидат наук);
- ✓ головний науковий співробітник (2,0) – доктор наук;
- ✓ провідний науковий співробітник (2,0) – доктор наук або доктор філософії (кандидат наук);
- ✓ старший науковий співробітник (3,0) – доктор наук або доктор філософії (кандидат наук);

Дослідницької діяльності університетів:

- ✓ завідувач (1,0) – доктор наук або доктор філософії (кандидат наук);
- ✓ головний науковий співробітник (3,0) – доктор наук;
- ✓ провідний науковий співробітник (1,0) – доктор наук або доктор філософії (кандидат наук);
- ✓ старший науковий співробітник (2,5) – доктор наук або доктор філософії (кандидат наук);

Взаємодії університетів та суспільства:

- ✓ завідувач (1,0) – доктор наук або доктор філософії (кандидат наук);
- ✓ головний науковий співробітник (1,5) – доктор наук;
- ✓ провідний науковий співробітник (1,5) – доктор наук або доктор філософії (кандидат наук);
- ✓ старший науковий співробітник (2,0) – доктор наук або доктор філософії (кандидат наук);
- ✓ молодий науковий співробітник (1,0) – доктор філософії (кандидат наук) або особа, що має вищу освіту другого (магістерського) рівня;

Соціальних та інституційних трансформацій у вищій освіті:

- ✓ завідувач (1,0) – доктор наук або доктор філософії (кандидат наук);
- ✓ головний науковий співробітник (2,0) – доктор наук;

- ✓ провідний науковий співробітник (1,5) – доктор наук або доктор філософії (кандидат наук);
- ✓ старший науковий співробітник (3,0) – доктор наук або доктор філософії (кандидат наук);

Науково-організаційної та кадрової роботи:

- ✓ старший науковий співробітник (0,5) – доктор наук або доктор філософії (кандидат наук).

Охочі взяти участь у конкурсі, подають такі документи: 1) письмову заяву на ім'я керівника про участь у конкурсі, написану власноруч; 2) копію документа, що посвідчує особу; 3) заповнену особову картку (встановленого зразка); 4) автобіографію; 5) копію трудової книжки (за наявності); 6) копії документів про вищу освіту, підвищення кваліфікації, присудження наукового ступеня, присвоєння вченого звання, військового квитка (для військовослужбовців або військовозобов'язаних); 7) перелік наукових праць кандидата, опублікованих впродовж останніх п'яти років у вітчизняних та/або іноземних (міжнародних) рецензованих фахових виданнях (далі – наукові праці), зокрема опублікованих у таких наукових виданнях: включених до Переліку наукових фахових видань України, затвердженого центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері науки, наукової, науково-технічної діяльності та інноваційної діяльності; у наукових виданнях інших держав; у іноземних (міжнародних), проіндексованих у міжнародних наукометричних базах. Перелік наукових праць з посиланнями на інформаційні ресурси та веб-сайти, де їх розміщено, або електронні копії наукових праць кандидата надсилають на зазначену в оголошенні адресу електронної пошти; 8) письмову згоду на обробку персональних даних.

Строк подання заяв – 30 календарних днів з дня оприлюднення оголошення.

Документи подавати за адресою: 01104, м. Київ, вул. Бастіонна, 9, (каб. 901), e-mail: t.stefanska@ihed.org.ua. Телефон для довідок: (044) 285-71-24, (093) 093-22-00. Контактна особа – Стефанська Тетяна Володимирівна.

Польське педагогічне товариство як приклад суспільного наукового руху

Пьотр КОСТИЛО,
професор, доктор габлітований,
голова Польського педагогічного
товариства

(Закінчення. Початок у № 9-10, 2023)

Переходячи до більш загальних міркувань про сутність і цілі суспільно-наукового руху, почну з поняття «велика тривалість». Французький історик школи «Анналів» Фернан Бродель у своїй методологічній концепції виділив три рівні історії. На його думку, політичні події (такі як битви, війни, договори тощо) становлять найдрібніший шар історії. Економічні процеси лежать на більш глибокому рівні. Проте на найглибшому рівні – цивілізаційні та релігійні зміни. Саме цей найглибший рівень, на думку Броделя, є вирішальним для розуміння всієї історії. У перспективі тривалості цих цивілізаційних і релігійних змін місцеві політичні суперечки, напруженість і конфлікти втрачають свою важливість і зрештою можуть бути проігноровані як неактуальні. Я не маю наміру обговорювати концепцію Броделя на даному етапі, я не готовий це робити. Я лише хочу вказати на це поняття як на можливий контекст для аналізу діяльності наукових товариств, зокрема Польського педагогічного товариства.

Приймаючи термін «велика тривалість», ми спрямовуємо свою увагу на конкретну концепцію часу, у якій менш важливо,

що деякі події відбуваються в хронологічно інший момент, ніж інші, і важливіше те, що кожна минула подія позначає свою присутність у тому, що станеться в майбутньому. Як сучасне покоління, ми переймаємо все, що приходить із минулого, щоб збагатити його власним досвідом і зберегти всю цю спадщину для майбутнього. Хтось може зауважити: гаразд, але чи не надто радикальний цей тісний зв'язок минулого з сьогоденням і майбутнім, чи справді все наше минуле присутнє в теперішньому і стає частиною майбутнього?

На цю тему багато писав французький філософ Анрі Бергсон. Він стверджував, що у процесі еволюції ніщо не забувається. Як особистості, ми містимо в собі пам'ять про всі події, що відбулися в нашому житті, а не лише про прекрасні та піднесені. Ми можемо не пам'ятати певних подій в конкретний момент, але це не означає, що вони зникли з нашої пам'яті. Вони все ще є, і те, що ми не маємо наразі до них доступу, може бути пов'язано з порушеннями в роботі нашого мозку. Бергсон також писав: те, як ми входимо в майбутнє, залежить від нашого минулого. Говорячи про це тепер, можна сказати, що минуле – це рюкзак спогадів, які ми носимо із собою і які не можемо скинути. У якому напрямі і в якому темпі ми будемо рухатися, залежить від форми та ваги рюкзака й того, що ми в ньому несемо. Коли ми думаємо про майбутнє, вільно уявляємо його або ретельно плануємо, ми все ще занурюємося в минуле. Сучасне – це момент зустрічі минулого з майбутнім, того, що ми знаємо і чого не знаємо. Щоб підготуватися до того, що станеться в майбутньому, ми маємо в своєму розпорядженні лише те, що пропонує нам минуле – його ідеї, до яких ми маємо доступ разом з іншими, і його емоції, про які усвідомлюємо

тільки ми (якщо ми усвідомлюємо їх взагалі). Тому майбутнє, яке ми уявляємо чи плануємо, не виходить за межі минулого, яке зберігається в ньому. **Щоб змінити майбутнє, потрібно не стільки думати, скільки діяти; не стільки зусилля інтелекту, скільки зусилля волі.**

Діяльність наукових товариств знаходиться на найглибшому рівні історії, оскільки вони беруть активну участь у цивілізаційних і релігійних змінах. Їх роль у поточній політиці не є важливою, так само в економічних процесах, хоча наука, безсумнівно, відіграє дуже важливу роль в економічному розвитку всіх країн. Наукові товариства були засновані ще в XVI ст., і їх роль полягала у проведенні наукових досліджень і підтримці спілкування між вченими того часу. Вони також дбали про популяризацію наукових досягнень своїх членів, переважно шляхом публікації їхніх праць. Цих учених, а отже й членів перших наукових товариств, можна було буквально перерахувати на пальцях обох рук. У середині XVII ст. майже одночасно були засновані L'Academie des Sciences в Парижі (1660) і Королівська академія в Лондоні (1662). Обидві інституції, хоч і суттєво відрізнялися за принципами діяльності, мали однакові цілі – розвиток наукових досліджень і пропаганду наукового образу світу. Реалізація цих цілей вочевидь призвела до цивілізаційних і релігійних змін. У міру того, як цивілізація ставала все більш науковою, вона ставала все менш сприйнятливою до релігійних інтерпретацій.

Параграфи 10 і 11 Статуту Польської педагогічної асоціації згадують цілі Польського педагогічного товариства (ППТ) і засоби, які ведуть до цих цілей. В обох абзацах іменник «наука» або прикметник «науковий» зустрічається чотирнадцять разів. Такі формулювання

не залишають сумніву в тому, що, як і вчені XVI-XVII ст., які створили перші наукові товариства, ми в XXI ст. також прагнемо будувати та популяризувати науковий образ світу. Іноді може здатися, що такий науковий образ уже назавжди вкоренився у свідомості всього людства. Адже минуло понад двісті п'ятдесят років з часу публікації новаторських праць британських і французьких Просвітників, у яких наука визнавалася найнадійнішим джерелом пізнання світу. Крім того, щодня ми користуємося плодами наукових досягнень, як у галузі природничих наук, так і в соціальних і гуманітарних науках. Крім того, медицина, яка розвивається завдяки науковим дослідженням, все ефективніше захищає нас від різноманітних загроз.

Така оптимістична точка зору може нас заспокоїти, але це примарний спокій. По-перше, усвідомлення важливості наукових знань не має глобального виміру. Є багато місць на Землі, де ідеологічне виховання чи релігійні переконання все ще мають перевагу над науковими знаннями. У деяких аспектах ці місця більше схожі на поселення XVI-XVII ст., ніж на середовище освічених людей, які жили в розвинених країнах. Але навіть з урахуванням цього досвіду виявляється, що вони не вільні від упереджень і забобонів.

Цікаво, у скількох наукових починаннях брало участь Польське педагогічне товариство з перших років свого існування? У вкладці «Історія» на веб-сайті ППТ ми знаходимо такі записи:

«18 травня 1981 р. органи Товариства подали до Польської академії наук заяву про наукове керівництво та надання ППТ грошової субсидії на його діяльність. Вчений секретар Польської академії наук у відповідь на лист, отриманий від ППТ, заявив, що

Закінчення. Початок на с. 27

«заявки щодо ППТ отримали позитивний висновок і повну підтримку президента Польської академії наук, також Відділення суспільних наук і Президії Ради наукових товариств».

Трохи далі, в тій же вкладці, читаємо:

«Польське педагогічне товариство (Головний офіс та місцеві осередки) з 1984 р. бере участь у наукових дослідженнях у рамках Центральної проблеми фундаментальних досліджень, у межах якої за підсумками роботи кафедр та окремих науковців було організовано п'ять загальнопольських наукових конференцій за наступними темами:

- «Наступність і зміни в системі освіти» (1985);
- «Освіта і виховання в період цивілізаційного перелому» (1986);
- «Освітні дослідження та освітня політика» (1987);
- «Вплив соціально-економічної реконструкції на концепції реформування освіти і виховання в соціалістичних країнах» (1988);
- «Освіта і виховання в умовах кризи» (1989).

Високо оцінена наукова діяльність Польського педагогічного товариства також Міністерством народної освіти тих років. Водночас виникає питання, наскільки наукові рекомендації для освіти, підготовлені членами ППТ, були враховані та використані керівництвом міністерства. У 1980-х рр. ми як суспільство стояли на порозі абсолютно невідомого культурно-цивілізаційного процесу, який відходив від моделі авторитарної держави з централізованою та націоналізованою економікою, а також освітою, і рухався до моделі ліберально-демократичної держави за зразком західноєвропейських країн. У такі переломні моменти, у періоди криз, головне – спиратися на науку та її образ світу, а не піддаватися ідеологічним спускам, якими б привабливими вони не здавалися.

Професор Малгожата Пшенъосло (Małgorzata Przeniosło) та д-р хаб. Катажина Кабачінська-Лучак (Katarzyna Kabacińska-Łuczak) – два історики освіти, які спеціалізуються, серед іншого, на діяльності польських педагогічних товариств XIX ст. З огляду на нинішній ювілей, кілька місяців тому я просив обох жінок підготувати стислі тексти про Педагогічне товариство в Познані та Педагогічне товариство у Львові. То власне ці два товариства, ймовірно, мав на увазі автор заяви, коли говорив, що «Польське педагогічне товариство спирається у своїй діяльності на багату традицію педагогічного руху, який мав місце в далекому минулому, приймаючи більш-менш постійні організаційні форми, найчастіше пов'язані з політичною ситуацією в країні».

У 2021 році обидві пані надіслали мені свої есе, вони написали їх з наміром відкрити традиції соціального, наукового педагогічного руху в Польщі. Пишучи про Педагогічне товариство в Познані, д-р хаб. Катажина Кабачінська-Лучак зазначає: «Педагогічне товариство, як вважав Е. Естковський (засновник Польського педагогічного товариства – ред.), мало бути формою польського Міністерства освіти – розумітися як суспільна (а не державна) установа. За його словами, важливо було запровадити певні покращення, спрямовані на реформування шкіл у національному дусі та підготовку трансформації шкіл, щоб зробити їх більш практичними. У свою чергу, обговорюючи діяльність Педагогічного товариства у Львові, проф. Малгожата Пшенъосло зазначає: «Товариство особливо наголошувало на необхідності реформування державної освіти, зокрема збільшення кількості закладів такого рівня. Ще одним важливим завданням було створення нових загальноосвітніх шкіл. Деякі з них створені в результаті безпосередніх зусиль

окремих філій Педагогічного товариства. Це було у випадку з нововідкритими школами для дівчат, зокрема: у Ярославі, Жешуві, Станіславові, Стрию та Тарнові. Жіноча освіта була дуже занедбана, звідси особлива діяльність структур Педагогічного товариства щодо її розвитку».

Вимоги усупільнення освіти, надання їй більш практичного виміру, реформування сільської освіти та вирівнювання освітніх можливостей для дівчат і хлопців – усе це дуже знайомо. Вони виражають цивілізаційне прагнення до освіти, вільної від ідеологічних впливів, заснованої на солідарності, рівності та загальності. Подібні постулати, включені у формулу свободи та прав людини і громадянина, можна знайти в Конституції Польщі 1997 р. Цивілізаційні та релігійні зміни, про які говорив Бродель, відбуваються дуже повільно, і більше того, ніяк не можуть сприйматися як незворотний процес. Це ще один аргумент для таких наукових товариств, як наше, щоб тримати руку на пульсі сучасної культури та піднімати тривогу від імені та на захист науки скрізь, де є голоси, які піддають сумніву наукове пояснення явищ. Повторимося, тривалість цивілізаційних змін зумовлена насамперед збереженням проблем, які мучать людство.

У 1982 р. вийшла книга *Збігнева Квєцінського* (Zbigniewa Kwiecińskiego) під назвою «Необхідність, тривога, надія», в якій у першому реченні вступу автор, звертаючись до ситуації п'ятнадцятирічної давнини, писав: «У шестидесятих роках, особливо в другій їх половині, невелика група педагогів, соціологів, публіцистів і просвітницьких діячів боролася за фундаментальну планомірну зміну системи освіти на більш соціально справедливу, що надасть рівні можливості молоді з усіх верств суспільства, на більш сучасну та гуманістичну» (Kwieciński 1982, с. 7).

У 2007 р. вийшла ще одна книга Квєцінського під назвою «Між пафосом і декадансом. Соціально-педагогічні дослідження та нариси», що містить кілька ситуаційних текстів, розміщених у титульній частині педагогічного дослідження. Один із текстів мав назву «Справедлива нерівність чи несправедлива рівність? Виховні наслідки». У першому реченні цього тексту автор написав: «Соціальна нерівність в освіті є незаперечним фактом. Протягом багатьох років ми документували в результаті багаторазових і багатосторонніх емпіричних досліджень, що відмінності в доступності, умовах, процесах, рівні та якості освіти на всіх її рівнях – від порогу початкової школи до порогів середньої та вищої освіти, аж до виходу зі школи на ринок праці – є високою і тривалим» (Kwieciński 2007, с. 39).

Обидва тексти номінально розрізняють чверть століття, але якщо взяти до уваги явища, про які говорить Квєцінський у першому, цей період триває до сорока років. Спільним для обох текстів є основний висновок про те, що освітні нерівності є постійними, несприятливими для особистості та суспільства, а тому ми повинні прагнути до їх усунення. Це підтверджує думку про те, що явище освітньої нерівності не залежить від ідеологій, які формують систему освіти.

Польське педагогічне товариство, як довготривала інституція, понад сорок років тому взялося за надзвичайно складне завдання – будувати та популяризувати науковий образ світу, особливо освіти. Це завдання точно не буде завершено найближчим часом. Але ми віримо в його успіх. Щоб не сталося, ми не можемо очікувати, що наука захистить себе сама. Користуючись численними привілеями, характерними для науковців, не забуваймо про наші соціальні зобов'язання. Цивілізаційні зміни, про які ми говоримо, будуть настільки тривалими, наскільки ми наполегливо їх започаткуємо та зміцнимо.

Листопад-грудень 2023. Постаті

Олександр МІХНО, директор Педагогічного музею України, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник

200 років від дня народження Матвія Номиса (1823–1901), етнографа, фольклориста, письменника, педагога

Народився Матвій Терентійович Симонов (псевдонім – Матвій Номис) 29 листопада 1823 на Полтавщині. Навчався в Лубенському приходському училищі, потім у Переяславському духовному училищі, Переяславській духовній семінарії, Полтавській гімназії. 1848 закінчив філософський факультет Київського університету. Перебуваючи у Києві, познайомився з Тарасом Шевченком, Опанасом Марковичем та Василем Білозерським. Після закінчення університету розпочав педагогічну діяльність у Ніжинській (1848–52) і Немирівській гімназіях (1852–55).

З 1855 працював чиновником у Санкт-Петербурзі, Пскові, Катеринославі, Житомирі. Співпрацював із журналом «Основа». З 1858 займався справами друкарні Куліша, де побачили світ твори українських письменників, альманах «Хата», часопис «Основа». Перебуваючи

у Петербурзі, подружжя Симонових відкрило магазин української моди (його дружиною була Надія Білозерська – сестра Олександри Білозерської (Ганни Барвінок), одруженої з Пантелеймоном Кулішем).

Упродовж життя збирав цінні матеріали про народний побут, звичаї та обряди, записав чимало зразків усної народної творчості. У 1864 видав «Українські приказки, прислів'я і таке інше. Збірники О. Марковича і других. Спорудив М. Номис». Ця збірка українських прислів'їв містить понад 14,5 тис. зразків українського усного фольклору малих жанрів (прислів'я, приказки, загадки, інші стійкі мовні вирази). Свої праці Матвій Симонов підписував «М. Номис».

Знання української мови і мовознавчі дослідження М. Номиса стали в нагоді під час створення словника української мови, над яким українські культурні та наукові діячі працювали майже протягом всієї другої половини XIX ст. Результатом цієї роботи було видання «Словника української мови» за редакцією Бориса Грінченка у 1907–09.

У 1873 М. Номиса обрали першим директором Лубенської чоловічої гімназії (відкрито у 1872), з 1877 – головою земства, мировим суддею. Свої погляди на проблему організації діяльності, специфіку управління навчальними закладами й особливості навчального процесу виклав у праці «Замітки до ювілейної з нагоди двадцятиліття Лубенської гімназії записки» (1898).

У рідному селі заснував початкову школу, відкрив лікарню. Пожертвував значні суми на українські справи, зокрема на Наукове товариство імені Шевченка. Написав низку літературних творів, серед яких «Автобіографія Василя Петровича Білокопитенка», «Тітка Настя», «Дід Мина і баба Миниха».

Помер Матвій Номис 8 січня 1901 в Лубнах.

100 років від дня народження Олександра Бугайова (1923–2009), українського педагога, фахівця з методики викладання фізики

Народився Олександр Іванович Бугайов 5 грудня 1923 у с. Жданівка (тепер село Війтівці Хмельницького району Вінницької області). Середню школу закінчив 1941. Учасник Другої світової війни. З 1952 навчався на фізико-математичному факультеті Київського педагогічного інституту. У 1956–61 працював учителем фізики і трудового навчання в Ірпінській середній школі № 1 Київської області, у 1961–65 – у Міністерстві освіти УРСР. 1963 захистив кандидатську дисертацію з проблем взаємозв'язку навчання фізики і виробничого навчання. З 1965 – доцент кафедри методики навчання фізики Київського педагогічного інституту, з 1966 – завідувач цієї кафедри.

З 1973 упродовж 35 років працював у Науково-дослідному інституті педагогіки (нині Інститут педагогіки НАПН України), де розпочав наукову діяльність завідувачем відділу методики фізики. Завдяки його зусиллям в Інституті започатковано видання республіканських науково-методичних збірників «Методика викладання фізики» та «Бібліотека передового досвіду». У 1983 захистив докторську дисертацію і став першим доктором педагогічних наук зі спеціальності «13.00.02 – методика викладання фізики» в Україні.

Олександр Бугайов – автор понад 200 наукових праць в галузі методики навчання фізики, серед них – методичні

посібники «Вивчення атомної і ядерної фізики», «Квантова фізика», «Уроки фізики в 9 класі», «Планування навчально-виховного процесу з фізики в 9–11 класах середньої школи», «Сучасний урок фізики. Питання теорії та практики» та ін. Понад тридцять років брав участь у розробленні та удосконаленні навчальних програм з фізики та астрономії, стандартів фізичної освіти. У 1991–94 та 2001–03 розробив концепції фізичної освіти у середній школі.

Створена О. Бугайовим наукова школа з методики навчання фізики дала путівку у педагогічну науку багатьом дослідникам: 41 його учень став кандидатом педагогічних наук, 6 – доктором наук.

Поряд з основною трудовою діяльністю проводив і громадсько-педагогічну роботу. Багато років очолював науково-методичну комісію Міністерства освіти з фізичних наук, був одним з організаторів педагогічних читань, семінарів і конференцій, фізичних олімпіад учнів, був членом редколегії і постійним автором науково-методичного журналу «Фізика та астрономія в школі» (з 1995).

Помер Олександр Бугайов 17 квітня 2009 в Києві. Похований на Північному цвинтарі.

150 років від дня народження Омеляна Терлецького (1873-1958), педагога, історика, громадсько-го діяча

Омелян Антонович Терлецький народився 2 грудня 1873 у с. Крамарівка (нині гміна Прухник Ярославського повіту Підкарпатського воєводства,

Закінчення. Початок на с. 29

Польща). Навчався в гімназіях міст Ярослав і Стрий. 1897 закінчив філософський відділ Львівського університету, де студював географію та історію, був учнем Михайла Грушевського.

У 1898-1912 працював у Тернополі учителем вищої реальної школи та української гімназії (навчав географії, історії, музики та співів). Брав активну участь у діяльності українських громадських організацій Тернополя, зокрема став співорганізатором і диригентом товариства «Боян» (1901-12). В 1911 – першим директором Чортківської гімназії українського товариства «Рідна школа».

Під час Першої світової війни О. Терлецького було мобілізовано до австрійської армії, а згодом, по лінії Союзу визволення України, переведено в табори для військовополонених українців в Раштадті та Вецлярі, де він працював диригентом хору й оркестру, опікувався Товариством імені М. Лисенка, читав лекції, досліджував становище українських військовополонених.

Викладав у Академічній гімназії (1918-28) і III гімназії (1928-29) у Львові. У 1929-33 – емерит, а згодом директор приватної гімназії «Рідної школи» у Львові. Член Наукового товариства імені Т. Шевченка з 1921, довірою член Головної Управи «Рідної Школи» (1923-24 і 1926-27 її голова) та Учительської Громади (голова 1923-24 і 1926-28), активний член головного Відділу товариства «Просвіта».

У 1939-41 і 1944-46 працював у Львівському відділі Інституту історії України АН УРСР на посаді старшого наукового співробітника та у Львівському університеті на посаді доцента. Досліджував аграрні відносини і національний рух у Галичині в I пол. XIX ст. Наприкінці 1940-х, як представник «школи Грушевського», зазнав переслідувань, був звинувачений в «українському буржуазному націоналізмі», згодом – усунений

від роботи спочатку в АН УРСР (1946) та у Львівському університеті (1948).

Омелян Терлецький – представник державницького напрямку в українській історіографії. Досліджував проблеми історії середньовіччя, козаччини. Автор наукових і науково-популярних праць, друкованих у «Записках Наукового товариства імені Шевченка» та окремими виданнями.

Помер 13 лютого 1958 у Львові, похований на Личаківському цвинтарі.

160 років від дня народження Пранаса Машотаса (Pranas Mašiotas; 1863-1940), литовського педагога, дитячого письменника

Пранас Машотас народився 19 грудня 1863 у с. Пустельнінкай в регіоні Сувалкія (Литва). Закінчив Маріямпільську гімназію (1883). Був удостоєний спеціальної державної стипендії для литовських студентів (360 рублів на рік) і вступив на фізико-математичний факультет Московського університету. Там долучився до литовського культурного життя і став співробітником «Aušga» («Зоря»), першої газети литовською мовою. Загалом у цьому виданні опублікував десять статей з критикою політики русифікації, яку проводив російський імперський режим.

Після здобуття вищої освіти повернувся до Литви. У 1887-89 працював у фінансовій конторі в Ломжі (Польща), а в 1889-91 – у канцелярії Ризького наукового округу. В 1892-1915 – викладач математики в Німецькому реальному училищі в Ризі. У 1906 разом з Марцелінасом Шикшнісом заснував Литовське

освітнє товариство «Žvaigždė» («Зірка») і був його першим головою. Товариство утримувало сім литовських початкових шкіл і курси для дорослих. Під час Першої світової війни був змушений евакуюватися до Воронежа, де став директором Литовських жіночої та чоловічої гімназій. Повернувся до Литви 1918 і почав працювати над організацією системи освіти в новій незалежній країні. У 1919-23 – віце-міністр освіти Литви. У 1923-29 – директор Литовської гімназії в Клайпеді.

Пранас Машотас – автор підручників для початкової школи «Письмо» (1907) та «Азбука Ашакайтиса» (1921), підручників і задачників з математики, які вирізняються стилістю і популярністю викладу. Був прихильником «школи дії» Вільгельма Лая.

Основоположник теорії та критики литовської дитячої літератури, яку збагатив новими жанрами: короткими оповіданнями, нарисами, науково-художніми повістями. Твори Машотаса для дітей у художній формі описують явища природи (розповіді з галузі астрономії, фізики, географії), факти історії, культури тощо. Завдяки його перекладам юні литовські читачі познайомилися з творами класиків: Данієля Дефо («Життя і пригоди Робінзона Крузо»), Ернеста Сетона Томпсона («Вінніпезький вовк»), Джонатана Свіфта («Мандрі Гуллівера») та ін. Литовською мовою видана «Бібліотечка Пранаса Машотаса» («Prano Masioto Knugynelis», кн. 1-40, 1969-82).

У червні 1940 радянські війська окупували Литву, військові увірвалися до каунаського будинку 77-річного Машотаса й зажадали, щоб він негайно віддав помешкання офіцерам Червоної армії. Невдовзі його доньку разом з чоловіком арештували й вивезли в невідомому напрямку. Це остаточно зламало педагога. Помер Пранас Машотас 14 вересня 1940 в Каунасі.

Важко писати в минулому часі про людину, знайомство з якою налічує кілька десят років. Відмінник освіти України, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музичного і образотворчого мистецтва Ізмаїльського державного гуманітарного університету Іван Пастир (1956-2023) стояв біля витоків заснування кафедри образотворчого мистецтва в ІДГУ. У 1976 р. закінчив Одеське державне художнє училище ім. М.Б. Грекова, у 1980 р. – художньо-графічний факультет Одеського державного педагогічного інституту ім. К.Д. Ушинського, після чого почав педагогічну діяльність в Ізмаїльському державному педагогічному інституті.

Він був не тільки відомим вченим (автором понад 100 публікацій, серед яких фундаментальні праці «Основи композиції», 2013; «Креативність золотого пропорції», 2015; «Педагогіка художньої творчості», 2016 й ін.), але й талановитим художником та педагогом, якого поважали колеги й любили студенти. А також – громадським діячем, краєзнавцем, експертом у галузі регіонального мистецтва. Любов до рідного села Кирнички (що в Ізмаїльському районі Одеської області) проявилася в науковому описі його історії, етнографічних спостереженнях, фіксації основних моментів культурного життя односельців

3 любов'ю до людей і рідної землі

Пам'яті бессарабського художника Івана Пастиря

у книзі «Кирнички – наш рідний дім», 2014.

Любов Івана Васильовича до рідної землі відбилася у його художній творчості, в якій велике місце посідав бессарабський пейзаж. З волі автора нічим не примітний ландшафт перетворювався на манливий степ, в якому хазяйські дворики ставали знаками культури, прозаїчні фігурки їхніх мешканців – носіями общинних цінностей бессарабських болгар, а ностальгічні дороги й стежки – архетипами їхнього шляху («Дворик рідний», «Кирничанський захід сонця», «Бессарабські стоги», «Полудень», «Холмські далі» й ін.). Сюжети з життя рідного села знайшли відображення у творчих композиціях «Кирничанський фестиваль», «Великдень у селі Кирнички», «Очікування», де автор зумів передати колективізм і духовну єдність його мешканців.

Захоплення Івана Пастиря культурою рідного краю тісно пов'язане з глибоким пізнанням історії Буджаку¹, що знайшло відображення в роботах на історичну тематику. Картина «Облога Білгород-Дністровської фортеці», 2015, переносить у смутні часи загарбницьких воєн, занурює в атмосферу хвилювання і страху перед неминучим штурмом. Відчуття тривожності створюють образи облогових загонів, смолоскипи, що палають в руках воїнів, а також вогні в отворах стін фортеці, що в облозі. Останні приготування перед неминучим кровопролиттям відбуваються на тлі ранкової зорі, чудової пори, переданої ніжними блакитними тонами, що різко контрастує з агресивною поведінкою людей, бойовими

поставами їхніх коней перед майбутньою баталією.

Велике значення у творчості Івана Пастиря приділялося художньому осмисленню традицій вівчарства, органічних для культури багатьох народностей нашого краю. І, звичайно, в роботах художника з вівчарським прізвищем особливе

місце приділялося образу чабана. Митець передавав різні типажі: від типового болгарина з міцною статурою до харизматичного старця в повстяній бурці у стані, близькому до медитації. Очі напівзакриті, мужне мудре обличчя безпристрасне, а до ніг довірливо притискається новонароджене ягня, що

навіює враження глибокої гармонії, ідилії людини і природи.

Світла пам'ять подвижнику південноукраїнської школи образотворчого мистецтва в Бессарабії, який залишив глибокий слід в історії розвитку нашого краю!

Тетяна ШЕВЧУК,
доктор філологічних наук,
професор, член НСХУ,
м. Ізмаїл, Одеська обл.

¹ Буджак – історична область на півдні України між гірлами Дунаю, Дністра та Чорним морем.

Перлина Тернопілля

Кременецький народний аматорський симфонічний оркестр

*Усе можна пережити,
якщо підібрати потрібну мелодію*

Започаткування

Кожен, хто бачить невимовну красу древнього Кременця (Тернопільська обл.) наповнюється незабгненним почуттям духовної насолоди, яке триває весь час перебування й спілкування на Кременецькій землі.

Саме тут, у 1923 році, *Єжи Гаше* – випускник Паризької музичної школи по класу скрипки, після закінчення Віденської консерваторії, переїхавши до Кременця, заклад основи оркестрового симфонічного музичного ансамблю. Промінявши посаду директора Львівського музичного інституту на вчителювання в Кременці, Єжи Гаше майже 20 років працював учителем музики у Кременецькому ліцеї.

За його ініціативи в 1930 р. у Кременці організовано Волинський симфонічний оркестр, склад якого нараховував 40 осіб. Його учасниками були члени військового оркестру 12 полку уланів із с. Білокриниці, що поблизу

Кременця, учні ліцею, місцеві музиканти. Колектив невдовзі вже брав участь у концертах, що регулярно проходили у місті, за участю видатних польських солістів.

Історія

Унікальний оркестр, яким ми його нині знаємо, було відновлено 1956 року великим ентузіастом, директором Кременецької музичної школи імені Михайла Вериківського, **Іваном Гітським**.

Першим керівником оркестру став його син, **Левко Гітський**.

У різні роки керівниками оркестру були **Ігор Заруба**, **Ілля Куций**, **Святослав Марценковський**.

З 1976 р. і донині колективом керує **Володимир Козачок** – геніальний диригент, багатогранна особистість. «Маестро» – так його називають у колективі.

Постановою Колегії Міністерства культури УРСР від 16 квітня 1982 р. за № 4/Н-1 оркестру було присвоєно почесне звання «Народний».

Колектив брав участь в

численних оглядах і конкурсах, де отримував найвищі бали, був лауреатом телетурніру «Сонячні кларнети», лауреатом Всесоюзних фестивалів, а також переможцем Першого обласного конкурсу естрадних оркестрів. Музикантам оркестру аплодували глядачі Києва, Рівного, Тернополя та Гожува-Великопольського (Польща), а святковий концерт з нагоди 40-річчя колективу транслювався обласним телебаченням.

Кременецький народний аматорський симфонічний оркестр є постійним учасником усіх урочистих подій міста, громади, обов'язковим учасником традиційних звітів самодіяльності в обласному центрі.

Нині

Протягом останніх 15 років колектив співпрацює з камерним хором, солістами-виконавцями: заслуженим артистом України **Миколою Швидкім**, **Володимиром Іванюком**, **Мар'яною Томашивською** (сопілка), **Олегом Дацюком** (скрипка), **Павлом Яловським** (баян).

Із оркестром у 2018 р. зіграли всесвітньовідомий альтист симфонічного оркестру Королівської Опери «Ковент-Гарден» (Англія) **Андрій Війтович** та артист Національного філармонічного оркестру **Павло Довгань** (скрипка).

З концертами оркестр виступав у визначних місцях Західної України – Вишневецькому замку (Збаразький район Тернопільської області), Дубнівському замку (Рівненська область).

2020 року оркестр став учасником фестивалю «In Strum Fest Kremenets», який відбувся на Замковій горі міста.

Оркестр бере участь в благодійних концертах, місцевих фестивалів збору коштів на потреби та закупівлю авто для військової частини 105 Бригади ТРО (м. Кременець), яка виконує завдання на Запорізькому напрямку.

Найвидатніший поет Стародавнього Риму Вергілій сказав: «Люди – як музичні інструменти: їх звучання залежить від того, хто до них торкається».

Колектив аматорського оркестру своєю проникливою грою намагається надихати, радувати, заспокоювати або піднімати настрої слухача, наближаючи Перемогу.

Діана МЕЛЬНИК,
оркестрантка (скрипка),
м. Кременець,
Тернопільська обл.

Сторінка оркестру в мережі Facebook:

